Metodika nastave likovne kulture: Emocije i doživljaji u nastavi predmeta Likovna kultura

Pranjić, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:215:203570

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI

Diplomski sveučilišni studij LIKOVNA KULTURA

DIPLOMSKI RAD

EMOCIJE I DOŽIVLJAJI U NASTAVI PREDMETA LIKOVNA KULTURA

Studijski program: Diplomski sveučilišni studij Likovna kultura

Studentica: Tea Pranjić

Mentorica: doc. mr.art. Sonja Vuk

Zagreb, srpanj 2017.

SADRŽAJ

1. Sažetak…….……4

1.1. Summary…….…….5

Teorijski dio

2. Uvod……..……..…6

2.1. Mozak i emocije……..……..…7

2.2. Podjela emocija……..……..8

2.2.1. Primarne emocije……..…..…8

2.2.2. Sekundarne i socijalne emocije……..……....9

2.2.3. Pozadinske emocije……..…..9

2.3. Emocije i praksa……..…...10

2.3.1. Emocije i njihov učinak na učenje i školske ishode……..…...10

2.3.2. Emocionalna inteligencija…….……...10

2.3.3. Izražavanje i razumijevanje emocija…….……...11

2.3.4. Upravljanje emocionalnim doživljajima…….……13

2.3.5. Važnost školovanja emocija…….……13

2.3.6. Likovna umjetnost i likovni odgoj…….……..14

Empirijski dio

3. Cilj istraživanja……16

4. Uzorak istraživanja …….17

5. Metode i instrumenti istraživanja……17

6. Nastavne metode……17

7. Postupak istraživanja ……18

8. Prikaz i analiza rezultata……20

8.1. Zapažanja tijekom istraživanja……20

8.2. Analiza likovnih uradaka učenika…….….21
8.3. Analiza podataka i rezultati istraživanja…….28
9. Diskusija……34
10. Zaključak…….36

11. Literatura…….37

Dodaci:

1. Pripreme za dvosat:

   Priprema za nastavni sat Materijalizacija teksture

   Priprema za nastavni sat Ravnoteža

   Priprema za nastavni sat Ritam i ravnoteža u kompoziciji

2. Upitnik

3. Fotografije radova

1. SAŽETAK

Zbog sve većeg pritiska okoline, djeca se sve manje odlučuju otvoreno izraziti svoje emocije, a svrha je ovog istraživanja potaknuti ih upravo na to.

Djeca se u današnje doba sve teže izražavaju, a posebno teško izražavaju svoje emocije. Mala djeca često nesvjesno izražavaju svoje misli i emocije kroz crtež, ali malo starija, pogotovo adolescenti često sakrivaju vlastite emocije u strahu od osude okoline. Neumjerena uporaba tehnologije je dodatno umanjila sposobnost usmenog i pismenog izražavanja emocija, a posljedično je smanjeno izražavanje i u glazbenom, likovnom te općenito fizičkom obliku. Vizualno izražavanje emocija djeci može pomoći da se, bez osude društva, izraze na svoj osobni način. Ako im omogućimo da indirektno izraze svoje emocije, ujedno im omogućujemo da ih dijele sa drugima i čuvaju za sebe.

Stoga je cilj ovog istraživanja bio odgovoriti na pitanje kako im to omogućiti?

Istraživanje je provedeno dominantno kvalitativnom metodom na uzorku od dvadeset i dva učenika sedmog razreda osnovne škole kroz tri koraka akcijskog istraživanja. Prvom etapom propitkuje se vizualni doživljaj emocija, odnosno koje forme će učenici dati emocijama. U drugoj etapi od vlastitih likovnih predložaka učenici su konstruirali mobil ravnoteže pozitivnih i negativnih emocija, dok su u posljednoj etapi u fokusu pozitivne emocije i slaganje kompozicije njihovog vizuala te ispunjavanje upitnika o sudjelovanju.
Upitnikom se saznaje koliko im je bilo ugodno dijeliti svoje osobno iskustvo na način da se mogu izraziti, a da to nije javno, koliko su bili u mogućnosti podijeliti svoje emocije na neverbalni način i je li im taj način ugodniji od verbalnog ili nekog drugog oblika.

Cilj je učenicima ponuditi više mogućnosti u likovnom i vizualnom izražavanju, pogotovo u osjetljivom području koji čine njihove emocije. Ovaj način izražavanja nudi im mogućnost da se izraze neverbalno, da stvore vlastiti prikaz emocije i doživljaja, kad osjećaju potrebu za time ili kad nastavnik osjeća da će učeniku biti lakše izraziti se na taj način.

1.1.SUMMARY

Due to the ever-growing social pressure, children are less and less inclined to show their emotions, and it is the purpose of this work to encourage them to do so. Today, children express themselves with increasing difficulty, especially when it comes to emotions. Small children often unconsciously express their thoughts and feelings through drawing, but the older children, especially the adolescents, often hide their emotions due to the fear of social disapproval. Excessive use of technology has further lessened the ability of verbal and written expression of emotions, which in turn has led to the decline in musical, artistic and other physical means of expression. Visual expression of emotions can help children in expressing themselves in their own way without the looming threat of social disapproval. If we allow them to indirectly express their emotions, they may share them with others as well as keep them for themselves. So the purpose of this research was to find out how to make this a possibility. The research was carried out using the dominant qualitative method on a sample of twenty-two students of the seventh grade of elementary school. It was divided into three stages of action research. The first stage was concerned with the visual perception of emotions, and it was conducted by examining the forms that the students gave to different emotions. In the second stage, students used their own visual templates to construct mobiles of positive and negative emotions. And finally, the last stage focused on composing the visuals for positive emotions and filling out the participation questionnaire. The questionnaire was used to find out how comfortable the children were in sharing their private experiences in this unique way of non-public expression, how capable they were in sharing their emotions in a non-verbal way and whether this method was more enjoyable than verbal or some other form of expression. The goal was to give students more means of visual and artistic expression, especially when dealing with the sensitive topic of emotions. This form of expression gives them means to express themselves non-verbally, to create their own way of displaying emotions and experiences when they feel the need to do so, or when the teacher feels that a student would more easily express themselves in this way.

TEORIJSKI DIO

2. UVOD

Veliki su mislioci vjerovali da djetinjstvo nije samo prirodno razdoblje života, već da posjeduje i autonomnu vrijednost. Odgoj djeteta polazna je točka današnje pedagogije i teoretskih rasprava, dok je prošlo stoljeće nazvano i *stoljećem djeteta* (Ellen Key).[1] U raznim dijelovima svijeta, nastava se sve više osvrće na predmete estetske prirode poput književnosti, glazbe i likovne umjetnosti, no velik broj sustava i dalje zanemaruje puni potencijal takve nastave. Školski sustav i dalje zanemaruje emocionalni razvoj učenika, a djeca u današnje vrijeme pronalaze alternativne načine za izražavanje. Suvremeno doba u kojem su djeca od rane dobi okružena računalima i socijalnim mrežama omogućava im izražavanje na drugačijoj neverbalnoj razini, no često i zlouporabu tih istih socijalnih mreža. Komunikacija se svodi na dopisivanje i rekreiranje emocija ili raspoloženja pomoću emotikona koji, iako su na neki način kreativni vizualni izraz, sužavaju verbalne mogućnosti mladih generacija. Također, nemogućnost pogleda i procjene raspoloženja našeg sugovornika istovremeno onemogućuje iskrenu komunikaciju te omogućava indirektno suočavanje s istim. Mnoga su djeca doživjela određeni oblik emocionalnog zlostavljanja – usmeno ili preko socijalnih mreža, a školski sustav ne ostavlja dovoljno prostora za bavljenje ovom, za socijalni razvoj učenika, itekako bitnom temom. U svakodnevnoj nastavi i dalje se premalo vremena posvećuje osobnom, posebice emocionalnom, razvoju pojedinca. To ovisi o nastavniku, ali i o sustavu. Stoga dolazi do potrebe za istraživanjem koje je provedeno i predstavljeno u ovom radu. Istraživanje se temelji na izražavanju emocija mladih učenika adolescentske dobi i zamišljeno je kao koncept kojim će učenici upoznati primarne emocije, konstantno razmišljati o vlastitim emocijama te ih vizualno izraziti. Većini adolescenata verbalno izražavanje emocija predstavlja problem jer se boje osude okoline, zato je ovo istraživanje osmišljeno tako da im se omogući potpuno osobno izražavanje bez otkrivanja detaljnog sadržaja njihovoj okolini, osim ako to osobno nisu htjeli.

Od učenika se na dnevnoj bazi očekuje funkcioniranje unutar veće skupine (razreda) te rada u grupama ili paru, a malo ili gotovo nimalo vremena posvećuje se razvijanju njihovih socijalnih vještina i samim time, emocionalne inteligencije. Likovna kultura kao nastavni predmet, zbog svog individualnijeg pristupa i slobodnijeg tematskog izbora te mogućnosti provođenja različitih međupredmetnih tema pruža odličnu platformu za razvijanje ove teme te početak njenog aktivnog provođenja u svakodnevnoj nastavi, za čime se ukazuje i potreba i želja među generacijama mlađih učenika.

[1]Prema: Josip Roca, *Likovni odgoj u osnovnoj školi*, Školska knjiga, Zagreb, 1981.

2.1.MOZAK I EMOCIJE

Racionalni je mozak logički te funkcionira sustavno i strukturirano. Prepoznaje govor i sposoban je za verbalnu komunikaciju. Kada zaprimi novu informaciju, racionalni mozak je analizira i sprema u svoj pojmovni sustav i obrnuto; ako se nova informacija ne uklapa u postojeći pojmovni sustav racionalnog mozga, on je može odbaciti ili preispitati vlastiti sustav. Djeluje pod utjecajem vlastitih vrijednosti i uvjerenja, a njegov način učenja je kognitivni, dok je pamćenje deklarativno i uključuje hipokampus.

Emocionalni je mozak, s druge strane, potpuno iracionalan, impulzivan te djeluje na spontanoj razini. Čim ga nešto ugrozi ili uznemiri, on reagira, ne analizirajući i ne promatrajući pojedinosti određene situacije. Emocionalne reakcije često su toliko snažne da lako nadjačaju racionalni mozak i time mijenjaju našu moć prosudbe i percepciju situacije. Emocionalnim mozgom upravljaju poticaji i njegove potrebe. On uči asocijativno, a oslanja se na emocionalno pamćenje u koje je uključena amigdala.[2]

Emocije su zapravo impulsi koji nas vode na djelovanje. Riječ "emocija" sadrži glagol *motere* (lat. kretati se) i prefiks "e" koji ukazuje na odmicanje, što znači da emocije podrazumijevaju sklonost djelovanju.[3]

Emocija je izazvana svjesnim ili nesvjesnim vrednovanjem nekog događaja kao bitnog za neki cilj. Ukoliko se cilj ostvaruje, emocija je pozitivna, a ukoliko je ostvarivanje cilja zapriječeno, emocija se manifestira kao negativna. Srž emocije je djelovanje i planiranje. Ona se također doživljava kao poseban tip duševnog stanja koje katkad prate tjelesne promjene, izrazi i postupci.[4] Emocije kao prirodne reakcije ljudskog roda oblikovane su našim životnim iskustvom i kulturom. Na primjer, gubitak voljene osobe općenito izaziva tugu i bol, ali način na koji izražavamo te emocije oblikovan je i određen kulturom, koja istovremeno određuje i koje osobe pripadaju kategoriji naših voljenih osoba.[5]

Emocije su često odgovorne za ometanje kognitivne kompetencije, no isto tako one mogu pomoći u kognitivnom i tehničkom učenju. Istraživanja pokazuju da čak 80% uspjeha ovisi o emocionalnoj inteligenciji, a 20% o samom kvocijentu inteligencije.[6]

---

[2] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[3] Prema: Daniel Goleman, *Emocionalna inteligencija*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1997.
[4] Prema: Keith Oatley, Jennifer M. Jenkins, *Razumijevanje emocija*, Naklada Slap, Jastrebarsko, 2007.
[5] Prema: Daniel Goleman, *Emocionalna inteligencija*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1997.
[6] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.

2.2. PODJELA EMOCIJA

2.2.1. Primarne emocije

Paul Ekman definira sedam primarnih emocija; strah, ljutnju, gađenje, tugu, prezir, iznenađenje i veselje. On je tvrdio kako svaka od tih emocija ima vlastita obilježja te da se iste mogu pronaći u svim kulturama koje je posjetio bez obzira na religiju, rasu, jezik ili običaje. Među emocijama je uspostavljena veza te su definirani njihovi okidači i ponašanja koja one izazivaju. Strah je izazvan potencijalnom prijetnjom koja dovodi do potrebe za bijegom, ljutnja je povezana s nekom preprekom koja nas sprečava u postizanju željenog cilja i potiče na napad, dok je tuga povezana s gubitkom i navodi nas na povlačenje. Iznenađenje se aktivira u neočekivanoj situaciji koja usmjeruje naše tijelo kako bi bilo u stanju procijeniti potencijalnu opasnost situacije, gađenje se uobičajeno javlja u averzivnoj situaciji koja dovodi do odbacivanja kao reakcije. [7] Prezir je emocija koju osjećamo samo prema osobama ili njihovim postupcima, a ne prema predmetima. Možemo osjećati prezir prema ljudima koji rade nešto što u nama izaziva gađenje, no ne možemo osjećati prezir prema samom predmetu koji upotrebljavaju. Prezir također izaziva osjećaj superiornosti nad osobom koju preziremo. Veselje, odnosno sreća javlja se u nama poželjnim situacijama te dovodi do ponašanja "zbližavanja". [8]

2.2.2. Sekundarne i socijalne emocije

Prije navedenih šest emocija služi nam za preživljavanje, međutim, često ih osjećamo i kada nismo ugroženi. Primarne emocije osnova su iz kojih nastaju sve ostale emocije. Njih razvijamo pomoću učenja u različitim životnim situacijama i okolnostima i samim time to su naučene emocije, kao na primjer sram, ljubomora, poniženje ili krivnja. Primjerice, osjećaji krivnje i srama su izričito naučeni kroz naše odnosne koje ostvarujemo u različitim životnim situacijama.[9] Naše obrazovanje i kultura imaju ogromnu ulogu u učenju sekundarnih i socijalnih emocija koje, jednako kao i primarne, rezultiraju određenim ponašanjem. Na primjer, nesigurnost, koju izaziva nelagoda u školi, najčešće rezultira nekim oblikom bijega, dok poniženje koje je izazvano prigovorom ili prezirom najčešće rezultira udaljavanjem.

---

[7] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[8] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[9] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.

Pogledaju li se primarne emocije, očito je da je samo jedna od njih istinski pozitivna emocija, zato je važno poboljšati emocionalnu inteligenciju kako bi se povećao učinak pozitivnih emocija.[10] Potrebno je kod učenika razviti svijest o negativnim i pozitivnim emocijama, definirati ishodište svake i individualno ojačati kontrolu nad istima, stavljajući naglasak na pozitivne emocije.

2.2.3. Pozadinske emocije

Pozadinske su emocije ono što osjećamo kad smo napeti ili opušteni, tjeskobni ili smireni, obeshrabreni ili entuzijastični. Primarne emocije nastaju spontano i naglo dosežu vrhunac te se ubrzo gube. Sekundarne i socijalne emocije mogu trajati dulje, a doživljaji njima izazvani mogu biti vrlo izraženi.[11] Pozadinske emocije ostaju prisutne dulje vremena i najčešće ostaju kao posljedica reakcije primarne emocije; na primjer osjećamo ljutnju čiji vrhunac ubrzo prolazi, no iza nje ostaje razdražljivost koja traje cijeli dan. Pozadinske emocije dakle uključuju neverbalno izražavanje koje je suptilno, ali jednako stvarno kao i ono koje se javlja u primarnim i sekundarnim emocijama. Znakovi koji otkrivaju pozadinske emocije su držanje tijela, kretanje glave, vrata i udova, nagli pokreti, ekspresije lica, pogled i tempo govora. Kod pozadinskih emocija činitelji su najčešće unutrašnji, a okidači su u većini situacija postepeni i valoviti, dok se same emocije fizički očituju na razini stezanja u trbuhu i bolova u prsima.[12] U školskom okruženju, pozadinske emocije najčešće su produkt ponavljanja određenih situacija poput konstantnog zadirkivanja vršnjaka, pohvala ili opaski profesora i slično. Primarne i sekundarne emocije nesumnjivo mogu ometati učenje, no najveću štetu kognitivnom i socijalnom razvoju nanose upravo pozadinske emocije.

[10] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[11] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[12] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.

2.3. EMOCIJE I PRAKSA

2.3.1. Emocije i njihov učinak na učenje i školske ishode

Gotovo svaki emocionalno obilježen događaj jače je usječen u naše deklarativno pamćenje, no emocije ne moraju nužno pojačati naše pamćenje u svakoj situaciji. U slučaju stresa, emocionalne reakcije povezane mogu potisnuti naše sjećanje. Samim time zaključuje se kako emocije mogu imati pojačavajući ili smanjujući utjecaj na pamćenje i učenje.[13] Pozadinske emocije imaju mnogo veći učinak na kognitivne i intelektualne procese kao što su percepcija, pažnja, prosudba i pamćenje. Pažnja nije samo prva karika u procesu učenja, već je i najosjetljivija na vanjske podražaje. Elementi koji imaju negativan naboj brže privlače našu pažnju od pozitivnih, na primjer potrebno je mnogo manje vremena da se detektira negativan uljez u pozitivnoj okolini nego pozitivan uljez u negativnoj okolini. To je urođeni refleks preživljavanja koji se aktivira u svakoj situaciji koju doživljavamo kao potencijalnu prijetnju. Naš mozak je programiran da reagira na negativne naboje, a svaki put kad našu pažnju zaokupi negativni emocionalni naboj to djeluje na naše učenje i izvedbu. Također, pod utjecajem negativnih emocija smanjuje se i naša percepcija. Osjećaj euforije usmjerava na uspjeh, dok stres i anksioznost imaju suprotan učinak.[14]

2.3.2. Emocionalna inteligencija

Emocionalna je inteligencija skup kompetencija koje omogućavaju da prepoznamo vlastite i tuđe emocije, pravilno izrazimo vlastite i pomognemo drugima da izraze svoje emocije, razumijemo vlastite i tuđe emocije, upravljamo vlastitim i prilagođavamo se tuđim emocijama te upotrebljavamo vlastite emocije i vještine u različitim životnim područjima kako bi bolje komunicirali, donosili ispravne odluke, određivali vlastite prioritete, motivirali sami sebe, ali i druge te održavali kvalitetne međuljudske odnose.[15]

Kako bismo prepoznali emociju, potrebno je znati od čega se ona sastoji. Emocije možemo detektirati na temelju pet osnovnih obilježja; neverbalni izrazi lica i tijela, fiziološke promjene, poput ubrzanog pulsa i znojenja, specifična ponašanja poput približavanja ili izbjegavanja, kognitivna evaluacija

[13] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[14] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[15] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.

(odnosno misli bazirane na životnom iskustvu) te afektivna stanja koja nam pomažu prepoznati i razvrstati emocije koje osjećamo. Sposobnost prepoznavanja emocija razvija se vrlo rano u životu. Vlastite emocije najlakše prepoznajemo po unutarnjim fizičkim znakovima poput drhtanja ili suhih usta, no nekim ljudima ne polazi za rukom uspješno iščitati te znakove. Prepoznavanje tuđih emocija uključuje sposobnost čitanja vidljivih fizičkih znakova kod druge osobe, a to je sposobnost koju razvijamo još u ranom djetinjstvu.[16] Kompetencije prepoznavanja emocija u djece i adolescenata gotovo su identične. Emocionalna kompetencija prepoznavanja emocija uključuje i razlikovanje stvarnih od lažnih, odnosno odglumljenih od skrivenih emocija. Vrlo je teško razviti kompetenciju za otkrivanje laži. Istraživanja su pokazala i kako su delikventni adolescenti manje kompetentni u prepoznavanju emocija od ostalih adolescenata.[17]

2.3.3. Izražavanje i razumijevanje emocija

Izražavanje emocija moguće je jedino ako smo ih prije toga prepoznali. Mnogi ljudi imaju poteškoće u prepoznavanju vlastitih emocija, a još više u njihovu izražavanju. Prepoznavanje tuđih emocija također je teško i zahtijeva određeno emocionalno iskustvo.

Mnogi imaju teškoće u izražavanju vlastitih emocija ili ih pokušavaju sakriti te tako dolazi do sukoba sa samim sobom o tome kako se verbalno izraziti. Nemogućnost verbaliziranja emocija ponekad može dovesti do ozbiljnih zdravstvenih problema. S druge strane, uspješna komunikacija ovisi o pravilnom čitanju tuđih emocija, odnosno potrebno je biti sposoban opažati kako se druga osoba osjeća, uživjeti se u njezin položaj te iščitati njezine emocije i potrebe. Ljudske se emocije rijetko izražavaju riječima, neusporedivo češće drugim sredstvima. Ključna za intuitivno spoznavanje osjećaja druge osobe jest sposobnost čitanja neverbalnih kanala poput tona, geste, izraza lica i slično. Osjećaji su doživljaji dojmova ili nekih čuvstvenih stanja poput ushita ili melankolije, odnosno emotivna reakcija na neki događaj.[18] Emocionalna kompetencija razumijevanja tuđih osjećaja i emocija naziva se "empatija". Empatija se temelji na svijesti o vlastitoj ličnosti; što smo otvoreniji prema vlastitim emocijama, to ćemo biti vještiji u iščitavanju osjećaja. Možemo zaključiti da se radi o emocionalnom sluhu. Neregistriranje tuđih osjećaja velik je nedostatak u emocionalnoj inteligenciji, a odsutnost empatije zapaža se u kriminalnom ponašanju psihopata i zlostavljača.[19] Bitno je naglasiti i razliku između kognitivne kompetencije (razumijevanje interpersonalnih odnosa

[16] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[17] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[18] Web: Hrvatska enciklopedija http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=45683 posljednji pristup 19.lipnja, 2017.
[19] Prema: Daniel Goleman, *Emocionalna inteligencija*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1997.

i pravila ponašanja) i emocionalne kompetencije (pokazivanje empatije i ljubaznosti prema drugima). Istraživanja pokazuju da su učenici koji su imali otpor prema poslušnosti također imali manju razinu empatije od ostalih učenika, uz dodatne antisocijalne osobine i agresivnost.[20] U takvim situacijama korisno je omogućiti učenicima da se neverbalno izraze. Samim načinom izražavanja manja je mogućnost da će povrijediti nekoga, a oni će trebati sjesti i prije nego razmisle o načinu na koji će izraziti emocije, razmisliti o samim emocijama koje trebaju izraziti kako bi lakše definirali temu svog izražavanja. Izražavanje u likovnom obliku zahtijeva promišljen koncept i vizualizaciju teme, što ujedno učenike potiče na razmišljanje o samim emocijama. Neverbalnim putem omogućeno im je nesmetano izražavanje emocija koje njihova okolina može, ali i ne mora prepoznati – njihov iskaz ostaje posve osoban.

Razumijevanje emocija podrazumijeva razlikovanje pojedinačnih emocija poput straha, tuge i ljutnje, ali isto tako i razlikovanje tih emocija kada su grupirane u kategorije jer se tada mogu razlikovati po intenzitetu. Primjerice, u kategoriju straha spadaju sumnja, briga i panika, no svaka za sebe predstavlja drugi aspekt te kategorije, odnosno straha. Svaka je emocija izravno povezana sa svojim okidačem, na primjer tuga s gubitkom, strah s prijetnjom, ljutnja s preprekom ka zadovoljstvu ili sreći. Razumijevanje emocija bazira se i na prepoznavanju okidača određenih emocija.[21]

Razumijevanje složenih emocija podrazumijeva razumijevanje primarnih i sekundarnih emocija. Složene emocije poput ljubomore sastoje se od više primarnih emocija poput straha, tuge, ljutnje i gađenja, stoga je nužno razumijevanje primarnih emocija kako bismo razumjeli složene. Također, ono omogućava shvaćanje kako u istoj situaciji, ali u različitim vremenskim periodima dolazi do pojave emocionalnih stanja koja mogu biti u potpunoj suprotnosti, poput ljubavi i mržnje u složenoj emociji ljubomore. Važno je razumjeti kako se emocije mijenjaju, prilagođavaju i smijenjuju. To je razumijevanje je važno jer omogućava prilagodbu na emocionalno stanje osobe s kojom smo u komunikaciji.[22] Takve su kompetencije veoma bitne u svakodnevnoj nastavi i odnosu s učenicima, ponajviše u situacijama u kojima dolazi do frustracije učenika; tada je potrebno otkriti izvor i prilagoditi pristup.

[20] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[21] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[22] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.

2.3.4. Upravljanje emocionalnim doživljajima

Upravljanje vlastitim emocijama jedna je od bitnijih kompetencija emocionalne inteligencije. Ona pokazuje da smo prepoznali i razumjeli vlastito emocionalno stanje, a samim time lakše razumijemo i tuđe. Emocionalno izražavanje također ima važnu ulogu u pomaganju drugima. Upravljanje vlastitim emocijama moguće je samo ako djelujemo na svaku od sljedećih emocionalnih komponenti:

- Upravljanje neverbalnim izražavanjem
- Upravljanje tjelesnim reakcijama
- Upravljanje ponašanjem
- Upravljanje vlastitim spoznajama
- Upravljanje emocionalnim osjećajima[23]

U prošlosti se smatralo kako emocije imaju malu uzročnu ulogu u normalnom socijalnom ponašanju, no danas je poznato kako su emocije i proizvod i proces društvene interakcije. Način na koji pojedinac doživljava, izražava i prevladava vlastite osjećaje utječe na kvalitetu društvenih odnosa i osjećaj kompetencije. Način na koji reagiramo i prevladavamo emocije pod utjecajem je onoga kako se ponašaju i reagiraju ostali ljudi iz našeg društvenog svijeta i obratno, način na koji pojedinci doživljavaju, izražavaju i reguliraju svoje emocije utječe na proces socijalizacije.[24]

2.3.5. Važnost školovanja emocija

Vlastita spoznaja veoma je važna za učenike u svakodnevnom procesu učenja. Autorica programa *Znanost o sebi* Karen Stone McCown izrazila je sljedeće mišljenje: "Učenje se ne odvija odvojeno od djetetovih osjećaja. Emocionalna pismenost za učenje je jednako važna kao i pouka o matematici i čitanju." *Znanost o sebi* nastavni je predmet koji se odvija u privatnoj obrazovnoj ustanovi *Nueva Learning Center* u San Franciscu, Sjedinjene Američke Države. Predmet proučavanja ovog predmeta jesu osjećaji; vlastiti i oni koji se neočekivano pojavljuju u međuljudskim odnosima. Tema po svojoj naravi zahtijeva da se učitelji i učenici usredotoče na samo emocionalno tkivo dječjeg života, ono koje se sustavno zanemaruje u ostatku školskog sustava. Teme dana su napetosti i traume dječjeg života te stvarni emocionalni problemi učenika poput izostavljenosti, zavisti, neslaganja i ostalo.[25] Sveukupni cilj jest podizanje razine društvene i emocionalne sposobnosti kod djece u sklopu redovnog školovanja – nešto što kritično nedostaje školskim sustavima diljem svijeta. Intervencije,

[23] Prema: Daniel Chabot, Michael Chabot; *Emocionalna pedagogija*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 2009.
[24] Prema: Peter Salovey, David J. Sluyter, *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija – pedagoške implikacije*, Educa nakladno društvo d.o.o., Zagreb, 1999.
[25] Prema: Daniel Goleman, *Emocionalna inteligencija*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1997.

čiji je cilj popravljanje specifičnih emocionalnih i društvenih sposobnosti poput agresivnosti i depresije, mogu poslužiti kao učinkovita zaštita za djecu. Središnja tema takvih intervencija jest upravo emocionalna inteligencija i njeno razvijanje.[26] Uz stabilnost vlastitih emocija te razvijenu emocionalnu inteligenciju, učenici se mogu lakše suočiti sa svakodnevnim školskim izazovima, uspjesima i neuspjesima te se integrirati u socijalnu okolinu. Razvitak emocionalne inteligencije direktno je povezan i s razvitkom empatije koja je ključ uspješnog funkcioniranja socijalne grupe kao što je razred. Zbog svega prije navedenog, veoma je bitno uključiti temu emocija i osobnog emocionalnog razvitka u svakodnevnu nastavu, posebice u nastavu Likovne kulture, koja dozvoljava posve osoban pristup radu.

2.3.6. Likovna umjetnost i likovni odgoj

Likovni je odgoj neophodan u svakom postojećem školskom sustavu. Teško odvojiv od likovno-estetskog fenomena u svom korijenu ima zadaću poučiti o likovnom stvaralaštvu i kulturi, no mogućnosti djelovanja na socijalnoj razini sežu mnogo dalje od samog poučavanja o likovnosti. Likovnim stvaralaštvom mnogih umjetnika ostvaren je ogroman fundus likovno-estetskih vrijednosti na kojima se razvija specifična ljudska djelatnost koja se naziva likovna kultura. Likovnom se kulturom smatraju sve one duhovne i materijalne vrijednosti koje je čovječanstvo ostvarilo i koje doprinose međuljudskom zbližavanju preko specifičnog jezika likovne i vizualne komunikacije. Osim praktično-stvaralačke aktivnosti i teorijskog rada u području slikarstva, kiparstva, grafike, primijenjene umjetnosti i dizajna te arhitekture, likovna kultura obuhvaća i masovnu kulturu, kulturu odijevanja, stanovanja, rada, izložbene aktivnosti, radio, televiziju, film, kritiku i dalje.[27] Zaključujemo da se likovna kultura rasprostire na mnoga polja naših života, što u praktičnoj nastavi ostavlja prostora za tematsku različitost nastave te često uvođenje međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj*. Svrha je poučavanja osobnoga i socijalnoga razvoja osposobiti učenike da prepoznaju i kritički procjenjuju vlastite i društvene vrijednosti kao bitne činitelje koji utječu na njihovo vlastito mišljenje i djelovanje, da razviju odgovornost za vlastito ponašanje i život, pozitivan odnos prema drugima i konstruktivno sudjeluju u društvenomu životu. Odgoj i obrazovanje za osobni i socijalni razvoj omogućuje učenicima izgrađivanje komunikacijskih, organizacijskih i socijalnih vještina i sposobnosti, jačanje samopoštovanja, stjecanje vještina suradnje u međukulturnim situacijama i izgrađivanje zrelih stavova o drugima i sebi. Također im omogućuje razvoj sposobnosti potrebnih za izražavanje i zadovoljavanje njihovih vlastitih potreba i sklonosti, procjenu vlastitih

[26] Prema: Daniel Goleman, *Emocionalna inteligencija*, Mozaik knjiga, Zagreb, 1997.
[27] Prema: Bogomil Karlavaris, *Metodika likovnog odgoja 2*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1988.

sposobnosti, donošenje odluka i suradnju s drugima.[28] Aspekt osobnog i socijalnog razvoja kojem nastava Likovne kulture pruža plodno tlo za razvitak je, između ostalog, ponajviše razvoj socijalnih vještina i sposobnosti, u kojima se posebno ističe emocionalna inteligencija te empatija kao njen ključan dio. Učitelj je sposoban razviti sigurno okruženje u kojem učenici mogu slobodno izražavati vlastite emocije, svjedočiti tuđima te razviti razumijevanje i potporu ostalima. Također, sam način rada na nastavi Likovne kulture omogućava učenicima veoma osoban pristup i lakše verbalno i neverbalno izražavanje emocija.

[28] Prema: Preuzeto iz: Agencija za odgoj i obrazovanje, *Nacionalni okvirni kurikulum*, MZOŠ, Zagreb, 2010.

EMPIRIJSKI DIO

3. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj je ovog istraživanja omogućavanje učenicima da neverbalno, konkretnije vizualno, izraze svoje emocije.

U suvremenom svijetu mlađi su naraštaji izvrgnuti svakodnevnom pritisku vlastite okoline, pogotovo na emocionalnoj razini. Uslijed straha od podcjenjivanja ili osuđivanja, često skrivaju svoje emocije i ne izražavaju ih slobodno. Mala djeca često nesvjesno izražavaju svoje misli i emocije crtežem, no na nastavi se od učenika očekuje aktivno promišljanje o samom radu te osobni emotivni aspekt najčešće izostaje. Stoga je kao cilj ovog istraživanja fokus stavljen na doživljaje i izražavanje emocija u nastavi.

Neumjerena uporaba tehnologije dodatno umanjuje sposobnost usmenog i pismenog izražavanja emocija kroz nebrojene kratice i emotikone koji vizualno sažimaju opis neke emocije ili stanja. Posljedično tome, smanjeno je izražavanje emocija i u glazbenom, likovnom, literarnom te općenito bilo kojem obliku s fizičkim rezultatom. Izražavanje emocija u nastavi Likovne kulture učenicima može pomoći da se na svoj osobni način izraze bez osude okoline, jer ih istovremeno dijele s tom istom okolinom, a ne otkrivaju ih direktno.

Cilj ovog rada također je bio istražiti na koji način učenici percipiraju te uz koje događaje vežu određene emocije, zatim istražiti u kojem obliku rada učenici lakše iskazuju emocije; samostalno ili u paru, odnosno grupi?

Rezultati istraživanja odgovorili su na sljedeća istraživačka pitanja:

1. Izražavaju li učenici otvoreno svoje emocije?
2. Osjećaju li se sigurnije izraziti svoje emocije vizualnim putem naspram verbalnog?
3. Je li je tema emocija učenicima zanimljiva i korisna?
4. Na koji način učenici percipiraju pozitivne i negativne emocije?

4. UZORAK ISTRAŽIVANJA

Istraživanje izražavanja emocija u nastavi predmeta Likovna kultura je unutar formalnog obrazovanja u nastavi Likovne kulture. Provedeno je na uzorku od jednog razreda, dvadeset i dva učenika sedmog razreda.

5. METODE I INSTRUMENTI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno kao akcijsko istraživanje u tri koraka. Poticanjem učenika na razmišljanje o emocijama i zamišljanje prikaza istih, postignuto je izražavanje emocija u Likovnoj kulturi.

Dobiveni rezultati također su obrađeni kvalitativnom metodom te su prikazani brojčano u postotcima, a likovni radovi su dokumentirani i analizirani.

Instrument istraživanja je anketni upitnik za mjerenje stavova Likertovom skalom. Upitnik se sastoji od trinaest tvrdnji koje su fokusirane na izražavanje emocija, osobne stavove i predmet Likovne kulture. Učenici su svoje tvrdnje izražavali stupnjem slaganja ili neslaganja na skali od pet stupnjeva: "Nimalo se ne slažem", "Ne slažem se", "Niti se slažem niti se ne slažem", "Slažem se" i "U potpunosti se slažem". Tvrdnje koje su učenici iznosili bile su: " Volim se likovno izražavati na predmetu Likovna Kultura.", " Otvoreno komuniciram o svojim emocijama s najbližim osobama (obitelj, najbolji prijatelji).", " Često dijelim svoje emocije s kolegama u razredu.", "Verbalno lako izražavam svoje emocije.", " Svidjela mi se tema emocija na predmetu Likovna Kultura.", " Svidjelo mi se izražavati emocije kroz svoje radove na predmetu Likovna Kultura.", " Sviđa mi se što mogu izraziti svoje emocije, a da to nije na glas.", " Vizualno izražavanje emocija smatram sigurnijim od verbalnog.", " Vizualno izražavanje emocija smatram lakšim od verbalnog.", " Volim izražavati svoje emocije.", " Često izražavam svoje emocije.", " Trebali bi češće imati ovakve teme u nastavi.", " Kroz ovu temu sam bolje upoznao/la svoje emocije."

6. NASTAVNE METODE

U istraživanju su korištene sljedeće nastavne metode: metoda demonstracije (svaka nastavna cjelina iz Nastavnog plana i programa tekuće godine pojašnjena je na zasebnom dvosatu; Materijalizacija teksture, Ravnoteža te Ritam i ravnoteža u kompoziciji), brainstorming (učenici su iznosili svoje ideje i zamisli pred cijelim razredom ili u paru kada su radili zajednički rad), samostalni rad i radu u paru (kako bi učenici samostalno izrazili svoje emocije ili ih uskladili s kolegom/icom u zajedničkom radu), dijalog (zajednički razgovor o međupredmetnoj temi), promatranje i analiziranje umjetničkih

djela te vlastitih radova, rasprava (analiza u završnom djelu dvosata kroz koju su učenici ponovili nastavni sadržaj, analizirali izvedene radove, omogućili kolegama povratnu informaciju o radu te istu dobili od nastavnika).

7. POSTUPAK ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno na uzorku od dvadeset i dva učenika sedmog razreda osnovne škole. Održana su tri dvosata u određenim nastavnim jedinicima iz Nastavnog plana i programa tekuće školske godine. Teme nastavnih jedinica bile su Materijalizacija teksture površine, Ravnoteža i Ravnoteža i ritam u kompoziciji.

Istraživan je generalni razvoj teme i zanimanje jedne skupine učenika za istu temu kroz tri cjeline i tri različita zadatka koja se vežu jedan na drugi. Svaki dvosat proveden je na nastavnoj jedinici po Nastavnom planu i programu za tekuću školsku godinu.

Tijek svakog pojedinačnog dvosata zahtijevao je obrađivanje ključnih pojmova, međupredmetne teme, glavni zadatak te analizu radova pri završetku rada.

Prva nastavna jedinica pod naslovom "Materijalizacija teksture" započela je metodičkom vježbom kojom su učenici spoznali dio ključnih pojmova. Ostatak je utvrđen pomoću likovnih primjera umjetničkih djela. Pomoću analize nastanka još nekoliko primjera umjetničkih djela započeta je međupredmetna tema "Osobni i socijalni razvoj" te tema samog istraživanja; izražavanje emocija. Glavni zadatak sastojao se od vizualizacije i prikazivanja šest zadanih osnovnih emocija; tri pozitivne i tri negativne. Zadane pozitivne emocije bile su sreća, nada i zadovoljstvo, a negativne tuga, strah i ljutnja. Učenici su samostalno izrađivali radove na malim formatima služeći se raznim materijalima kako bi materijalizirali teksturu. Po završetku dvosata, učenici su zajedno s nastavnicom analizirali radove s formalnog aspekta te diskutirali o temi emocija i izražavanju njihovu izražavanju.

Druga nastavna jedinica pod naslovom "Ravnoteža" također je, nakon predstavljanja, započela metodičkom vježbom kojom je utvrđen dio ključnih pojmova, a ostali ključni pojmovi utvrđeni su analizom umjetničkih djela. Zatim je uslijedila metodička vježba kojom je dotaknuta međupredmetna tema i tema istraživanja, a sastojala se od naizmjenice podijeljenih naziva triju negativnih emocija koje su učenici vizualizirali na prethodnom dvosatu (ljutnja, tuga, strah). Učenici su potom zapisali uspomenu na događaj kada su osjećali jednu od tih emocija. Nakon čitanja nekoliko primjera, pokrenuo se razgovor o negativnim emocijama i njihovim uzrocima, kao i o njihovim vršnjacima koji su se našli u aktaulnim zbivanjima u svijetu te razlozima zbog kojih bi oni mogli osjećati negativne emocije. Također, tema razgovora je i kako se nositi s negativnim emocijama i prizvati one pozitivne.

Glavni zadatak učenici su izvodili u parovima, a sastojao se od izrade mobila koji sadrži ravnotežu pozitivnih i negativnih emocija (koristili su se radovi s prethodnog dvosata kao elementi gradnje mobila). Pri završetku dvosata, učenici su sa nastavnicom analizirali radove i međusobno objašnjavali koncept iza svojih radova. Također, analizom se pokrenuo i razgovor o ravnoteži pozitivnih i negativnih emocija.

Treća, i posljednja nastavna jedinica održana je pod temom "Ritam i ravnoteža u kompoziciji". Početkom dvosata metodičkom vježbom ponovljeno je gradivo prethodne jedinice pod naslovom "Ravnoteža'. Analizom umjetničkih djela obrađeni su novi ključni pojmovi. U glavnom zadatku fokus je stavljen na pozitivne emocije, a učenici su ga izvodili samostalno. Potrebno je bilo dizajnirati čestitku s grafičkim prikazom pozitivne emocije suprotne negativnoj koju su u prethodnoj jedinici nasumično dobili na metodičkoj vježbi (tuga – sreća, ljutnja – zadovoljstvo, strah – nada). Nakon završetka rada, učenici su zajedno sa nastavnicom analizirali radove i diskutirali o temi istraživanja; izražavanje emocija u Likovnoj kulturi. Na samom kraju jedinice, ispunili su anketni upitnik u obliku Likertove skale koji je sadržavao tvrdnje o predmetu Likovna kultura, izražavanju emocija te emocijama kao temom u nastavi.

8. PRIKAZ I ANALIZA REZULTATA

8.1.ZAPAŽANJA TIJEKOM ISTRAŽIVANJA

Atmosfera u razredu bila je općenito pozitivna, većina učenika bila je zainteresirana za rad. Pri svakom uvodu u dvosat učenici su bili aktivni, iako je do izražaja dolazilo nekoliko pojedinaca, no generalno razred je ostavio dojam angažiranosti i entuzijazma za rad, iako se po aktivnosti može podijeliti u tri skupine s podjednakim brojem učenika; iznimno aktivne, umjereno aktivne i povučene učenike. Na postavljena pitanja svi su učenici odgovarali bez većih problema, iako je bila vidljiva nestrpljivost za početak praktičnog rada naspram teorijskog uvoda. U praktičnom radu su se gotovo svi učenici iskazali kao iznimno kreativni i marljivi. Radovi su bili završeni u zadanom roku i većinom uz poštivanje zadanih smjernica. Brainstorming prije početka rada na glavnom zadatku pokazao se kao odlična metoda za inspiraciju te lakšu i bržu izvedbu.

Na prvom nastavnom dvosatu učenici su zadatak izvodili samostalno i izveli ga veoma uspješno. Uz različite prijedloge nastavnice kako kombinirati različite materijale da postignu teksturu, učenici su osmislili i vlastite inovativne načine obrade površine i kombiniranje materijala. Također, bili su veoma vokalni u izražavanju svojih ideja, vizija određenih emocija te komentiranju tuđih izvedbi. Otvoreno su dijelili pohvale i kritike među sobom. Za sve pozitivne emocije većinom su se služili toplim tonovima i blagim teksturama, dok su za negativne koristili većinom hladne boje, osim za ljutnju koju je većina prikazala crvenom bojom i jakom teksturom nastalu zarezivanjem, probadanjem i trganjem materijala. Tijekom brainstorminga međusobno su ispitivali određene odabire boja za određene emocije te ih zajednički komentirali. Po završetku dvosata bez suzdržavanja su dijelili komentare na radove svojih kolega.

Na drugom nastavnom dvosatu također se pokazala veća zainteresiranost za praktični rad od teorijskog uvodnog dijela, međutim iskazali su velik interes za sudjelovanje u metodičkoj vježbi u kojoj su demonstrirali poze poznatih kiparskih djela iz razdoblja antike. Međutim, u pismenoj vježbi u kojoj su trebali podijeliti osobni događaj uz koji vežu određenu negativnu emociju primijećena je zadrška kod nekolicine učenika. Vježba je osmišljena s ciljem da se učenici nakratko uklone iz svoje sigurne zone, no unatoč tome što je vježba bila anonimna i nisu morali podijeliti svoj zapis s ostatkom razreda, dio njih se nije osjećao slobodno zapisati svoje uspomene, već su zapisali banalne događaje iz svakodnevnih iskustava. Tema emocija provučena kroz iskustva njihovih vršnjaka u cijelom svijetu i trenutnim događanjima potaknula ih je na kratku raspravu i obrazloženje određenih emocija, od čega nisu prezali koliko od dijeljenja vlastitih. Glavni zadatak su izvršavali u paru kako bi postigli

ravnotežu kako u radu, tako i emocijama te ih podijelili s kolegama), te su mu kao i na prethodnom dvosatu entuzijastično prionuli. Završivši rad, gotovo su se nadmetali u pokazivanju kako su izradili mobile te su slobodno dijelili komentare na vlastiti i na rad kolega.

Na posljednjem nastavnom dvosatu učenici su bili iznimno opušteni i aktivni te motivirani za rad. Iznimno su brzo naučili ključne pojmove i shvatili upute o zadatku. Tema pozitivnih također ih je dodatno motivirala. Samostalni rad pokazao se u ovoj temi učinkovitiji od rada u paru ili grupi s obzirom na originalnost ideja. Pri kraju nastavnog dvosata učenici su ispunili anketni upitnik te samoinicijativno pospremili pribor i učionicu.

8.2. ANALIZA LIKOVNIH URADAKA UČENIKA

Na prvom nastavnom dvosatu tema je bila Materijalizacija teksture, a motivi rada bile su pozitivne i negativne emocije. Učenici su, na šest unaprijed pripremljenih formata ljepenke, slikali vlastiti vizualni doživljaj tri pozitivne i tri negativne emocije; sreće, zadovoljstva, nade, tuge, straha i ljutnje. Uz ljepenku, materijali koji su učenicima bili ponuđeni bili su vata, šećer, sol, brašno te boja. Učenici su odlično prihvatili različit spektar materijala za rad, kao i različite mogućnosti obrade površine; mogli su je zarezivati, bosti, čupati i na vlastiti, proizvoljan način stvarati teksturu površine. Radovi su se od učenika do učenika razlikovali te je na njima vidljiv individualni rukopis svakog pojedinog učenika i izražajna kreativnost pojedinca. U samim rezultatima, odnosno radovima učenika nije vidljivo šabloniziranje niti sličnosti između većine pojedinih radova. U vizualiziranju i stvaranju prikaza emocija ljutnje i tuge ipak dolazi do određene sličnosti u obliku odabira boja (crna i crvena za ljutnju te plava i siva za tugu), no i dalje je vidljiv individualan rukopis svakog učenika (*slike 1 i 7*). Također, u rijetkim slučajevima poput primjera zadovoljstva vidimo isti prikaz (broj pet koji predstavlja ocjenu), no to se može pripisati sličnim izvorima određene emocije (*slika 6*).

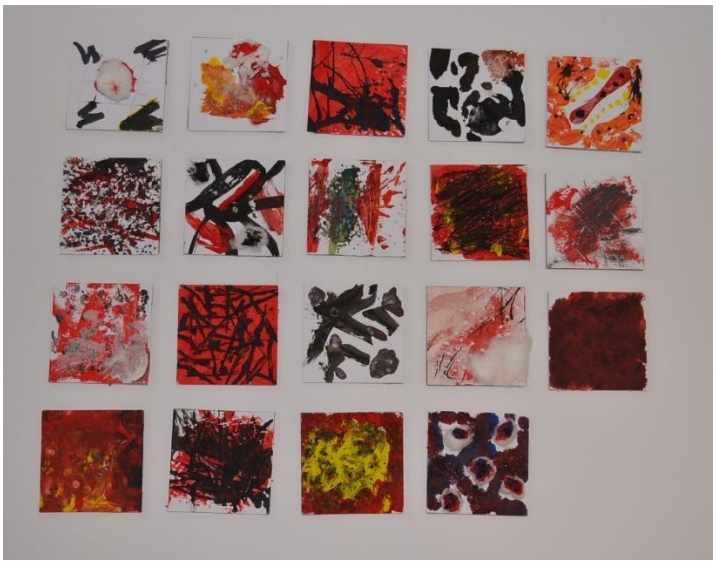

Slika 1

Slika 2

Slika 3

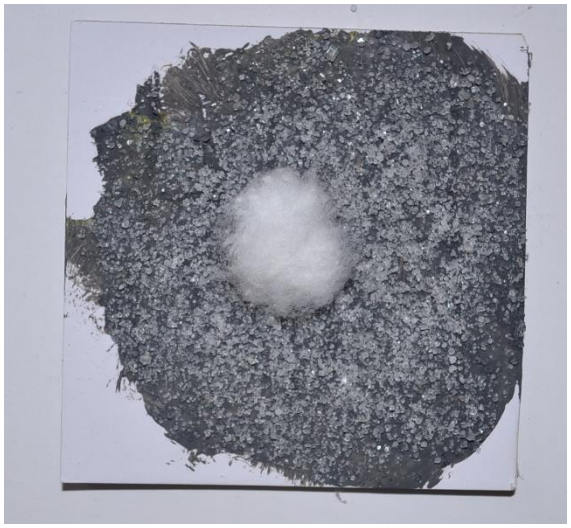

Slika 4

Slika 5

Slika 6

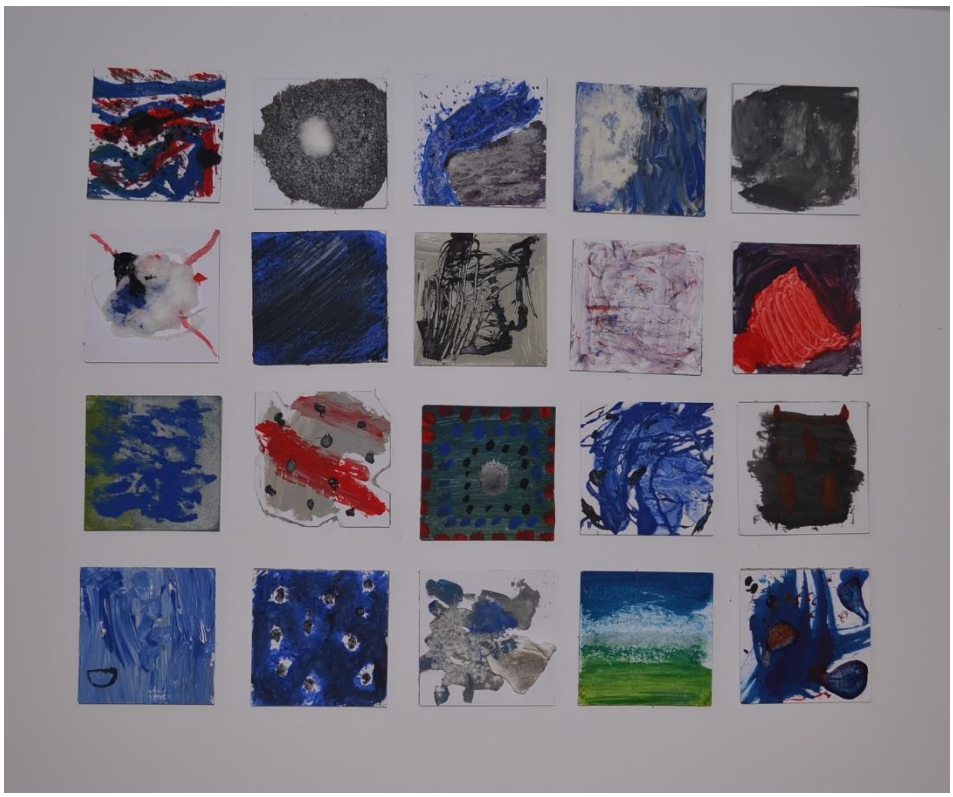

Slika 7

Na drugom nastavnom, čija je tema bila Ravnoteža, učenici su radili u paru, a zadatak je bio izrađivanje mobila od radova koje su izradili na prethodnom dvosatu uz dodatne materijale poput grančica, konca i ljepljive trake. Učenici su trebali prikazati balans negativnih i pozitivnih emocija te ravnotežu. U ovom zadatku pokazali su iznimnu kreativnost i zanimljivu uporabu različitih materijala, kao i originalne koncepte svojih radova. Neki od njih su lijepili po dva rada s prethodnog dvosata jedan o drugi kako bi mobil u bilo kojoj poziciji prikazivao jednu od emocija. Pojedini parovi ravnotežu su prikazivali bojama koje prevladavaju na radovima (*slika 10*), dok su je drugi parovi prikazivali brojčanim rasporedom radova (*slike 9 i 11*) ili podjednakim brojem i pravilnim rasporedom negativnih i pozitivnih emocija (*slika 8*). Svi učenici uspješno su dovršili zadatak, no nekoliko parova istaknulo se uspješno izvršenim zadatkom i kreativnim rješenjem likovnog problema. No, pojedini učenici su si olakšali izvedbu vlastite ideje te su zanemarili upute kako se viseći dijelovi mobila moraju zavezati za grančice, a ne zalijepiti ljepljivom trakom koja se ne prima za podlogu i koja je bila namijenjena učvršćivanju radova s prethodnog sata.

Slika 8

Slika 9

Slika 10

Slika 11

Na posljednjem dvosatu, na koje je tema bila Ritam i ravnoteža u kompoziciji učenici su u glavnom zadatku dizajnirali i crtali čestitku s motivom pozitivne emocije. Rezultati u obliku radova ovog nastavnog dvosata najviše su pokazali karakter i kreativnost u stvaralaštvu svakog pojedinog učenika zbog korištenja iznimno jednostavnog sredstva za rad (flomasteri u boji). Dio se učenika odlučio ritam i ravnotežu postići oblicima (*slike 13 i 16*), dok je dio odlučio postići ih bojama (*slike 12, 14,15*). Također, ovim se zadatkom najbolje pokazala preciznost u radu. U nekolicini radova javlja se manje primjetna sličnost kao što su motivi, no s obzirom da su učenici čiji su radovi i pokazali neke manje sličnosti sjedili na suprotnim krajevima učionice, zaključuje se da se radi o slučajnosti. Na primjer, dvoje učenika je emociju odlučilo prikazati u uzorku mandale, dok se na dva rada također javljaju plohe u obliku trokuta, no radovi se u izvedbi veoma razlikuju jedan od drugoga. Također, u ovom zadatku vidljivo je šabloniziranje poput spomenute madale.

Slika 12

Slika 13

Slika 14

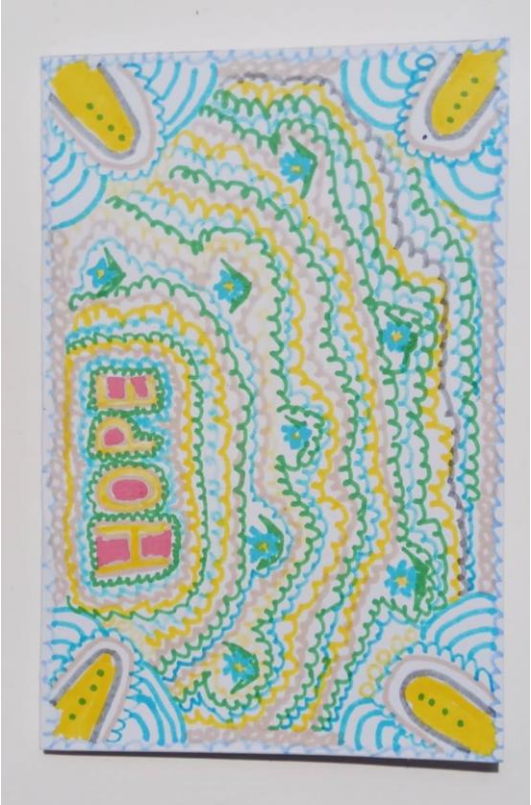

Slika 15

Slika 16

8.3.ANALIZA PODATAKA I REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Mjerni su instrumenti konstruirani za potrebe istraživanja, a sastoje se od upitnika u obliku Likertove ljestvice, pisanih bilješki, fotodokumentacije i tablice za analizu učeničkih radova.

Na prvom nastavnom dvosatu učenicima nisu dani materijali vezani uz istraživanje, već je fokus stavljen na rad i izražavanje. Svi prisutni učenici izradili su radove s osobnim prikazom određenih emocija (tuga, ljutnja, strah, sreća, nada, zadovoljstvo), iako je nekoliko učenika zbog obveza moralo napustiti nastavu prije završetka samog dvosata.

Na drugom nastavnom dvosatu učenici su, u sklopu metodičke vježbe na zadani radni listić, pisali događaje koji su ih asocirali na negativnu emociju, koja je unaprijed zadana u zadatku. Od dvadeset i tri učenika, 69,57% njih opisalo je konkretan događaj, od čega 34,78% opširnijim opisom, dok je 30,43% opisalo opće događaje zbog kojih osjećaju određenu negativnu emociju (ljutnja, strah, tuga).

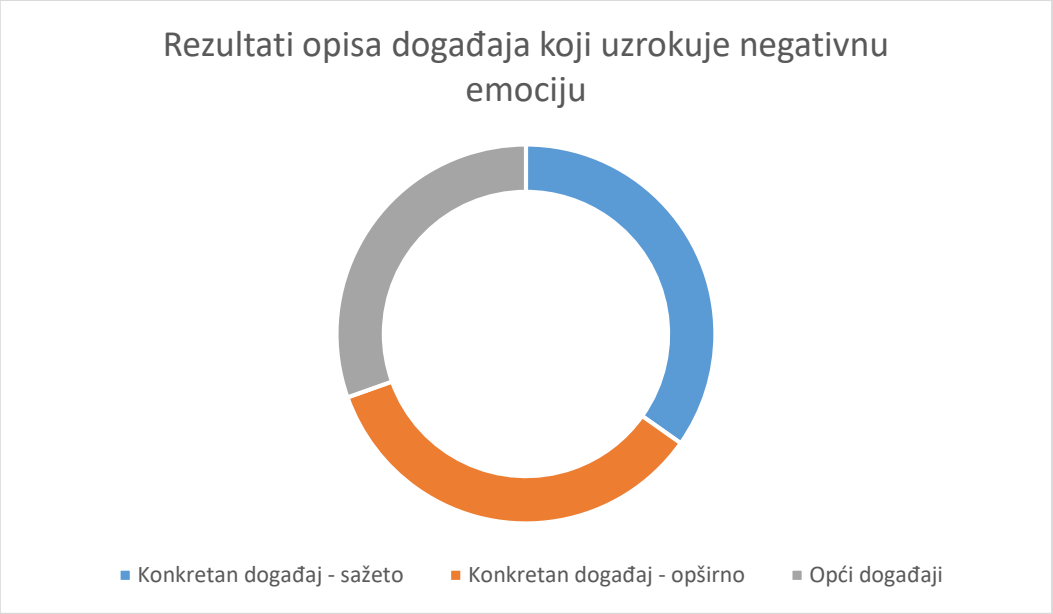

Na posljednjem su nastavnom dvosatu učenici po završetku samog dvosata ispunjavali anketni upitnik za mjerenje stavova Likertovom skalom koji se sastojao od trinaest pitanja usmjerenih na predmet Likovna kultura, izražavanje emocija te povezivanje navedenih. Jedno se pitanje odnosilo na stav o nastavnom predmetu, sedam na izražavanje emocija te pet na povezivanje teme emocija s predmetom Likovna kultura. U ispunjavanju anketnog upitnika sudjelovalo je dvadeset i dvoje prisutnih učenika.

Rezultati anketnog upitnika:

	Nimalo se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
1. Volim se likovno izražavati na predmetu Likovna kultura.	0,00%	9,09%	27,27%	9,09%	54,54%
2. Otvoreno komuniciram o svojim emocijama s najbližim osobama (obitelj, najbolji prijatelji).	0,00%	0,00%	4,54%	72,72%	22,72%
3. Često dijelim svoje emocije s kolegama u razredu.	4,54%	22,72%	40,91%	31,81%	4,54%
4. Verbalno lako izražavam svoje emocije.	4,54%	31,81%	27,27%	27,27%	9,09%
5. Svidjela mi se tema emocija na predmetu Likovna kultura.	13,63%	0,00%	4,54%	36,36%	45,45%
6. Svidjelo mi se izražavati emocije kroz svoje radove na predmetu Likovna kultura.	4,54%	4,54%	9,09%	36,36%	45,45%
7. Sviđa mi se što mogu izraziti svoje emocije, a da to nije na glas (verbalno).	0,00%	0,00%	50,00%	36,36%	13,63%
8. Vizualno izražavanje emocija smatram sigurnijim od verbalnog.	0,00%	18,18%	31,81%	36,36%	13,63%
9. Vizualno izražavanje emocija smatram lakšim od verbalnog.	4,54%	13,63%	45,45%	27,27%	9,09%
10. Volim izražavati svoje emocije.	0,00%	36,36%	27,27%	36,36%	0,00%
11. Često izražavam svoje emocije.	0,00%	36,36%	22,72%	31,81%	9,09%
12. Trebali bi češće imati ovakve teme u nastavi.	9,09%	4,54%	18,18%	40,91%	27,27%
13. Kroz ovu temu sam bolje upoznao/la svoje emocije.	13,63%	31,81%	18,18%	31,81%	4,54%

Većina je učenika izrazila pozitivno mišljenje o likovnom izražavanju na predmetu Likovna kultura. Gotovo trećina razreda izrazila je neutralno, a manjina negativno mišljenje o ovoj tvrdnji.

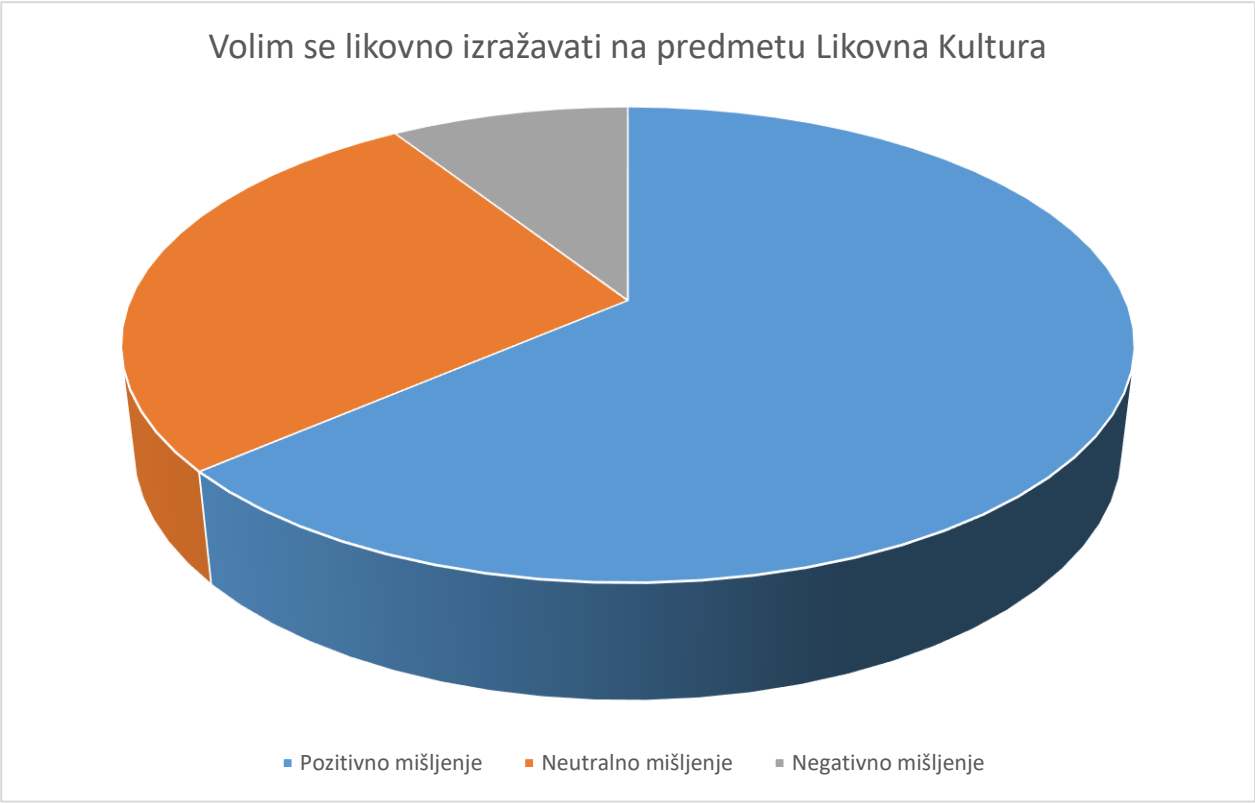

Nekoliko pitanja bilo je posvećeno izražavanju emocija, od čega se ispitivalo izražavanje emocija u društvu najbližih osoba te među kolegama u razredu. Rezultati su se pokazali poprilično različiti; naime većina učenika je izrazila kako lako komuniciraju o svojim emocijama s obitelji i najboljim prijateljima, dok su ostali većinom neutralnog mišljenja u tvrdnji da emocije često dijele s kolegama u razredu, odnosno uz većinu koja zastupa neutralno mišljenje, gotovo podjednake su bile skupine pozitivnog i negativnog mišljenja.

Grafički prikaz stavova učenika o tvrdnji kako otvoreno komuniciraju o svojim emocijama s najbližim osobama:

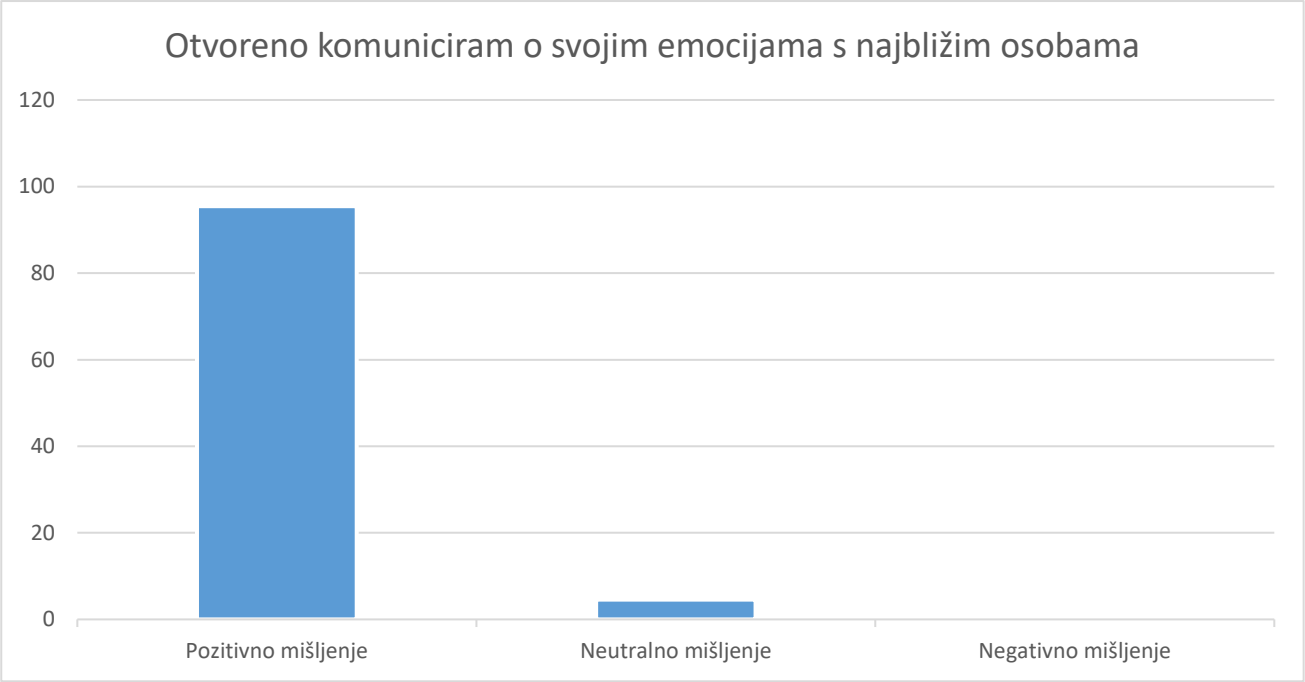

Grafički prikaz stavova učenika o tvrdnji kako često dijele svoje emocije s kolegama u razredu:

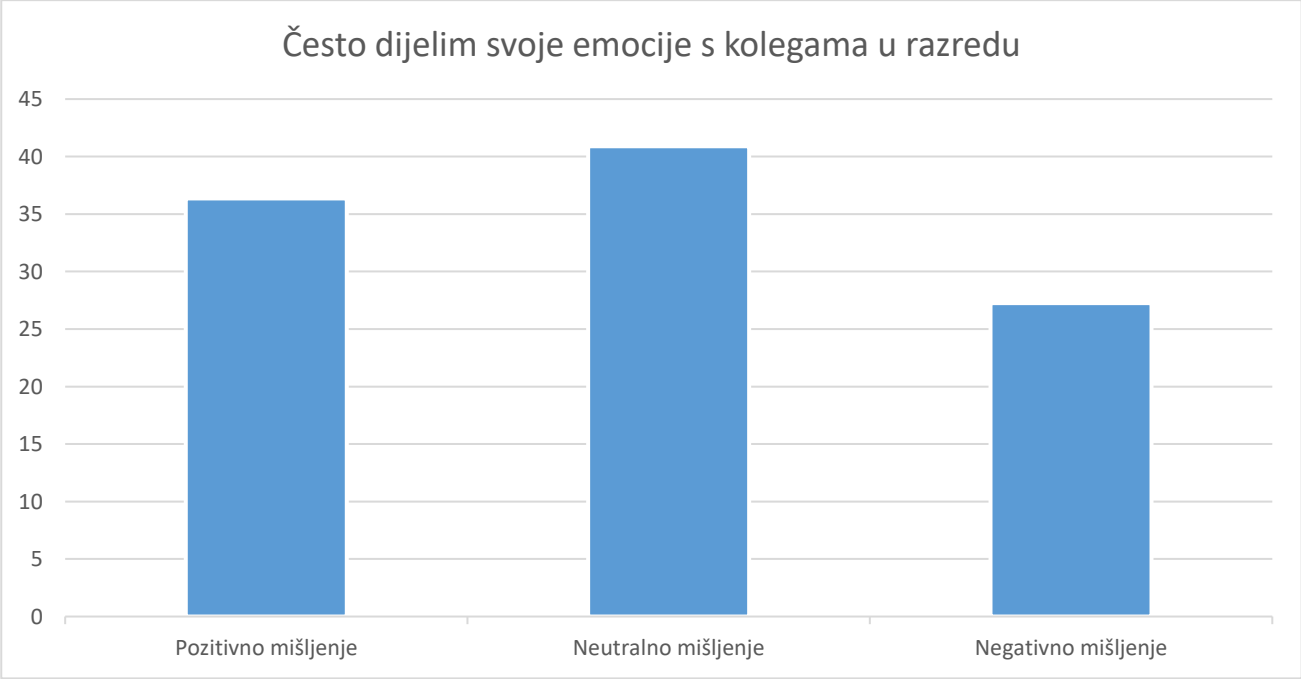

Učenici su također izrazili većinski pozitivno mišljenje o izražavanju emocija na nastavi Likovne kulture te u jednakom broju ostali neutralnog i negativnog mišljenja. Podjednako pozitivno i neutralno reagirali su na tvrdnju da im se sviđa neverbalno izraziti svoje emocije.

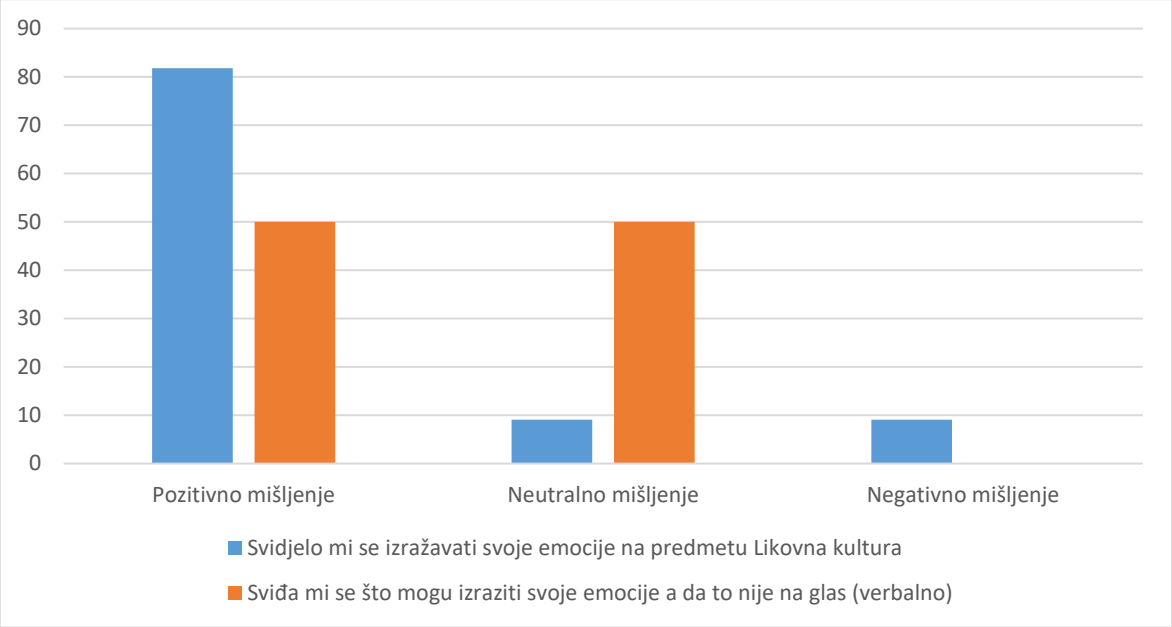

Učenici su također ostali većinski neutralnog mišljenja o tvrdnji kako vole izražavati svoje emocije, odnosno u podjednakoj mjeri neutralnog, pozitivnog i negativnog mišljenja, te su gotovo jednakog mišljenja ostali tvrdeći kako često izražavaju svoje emocije.

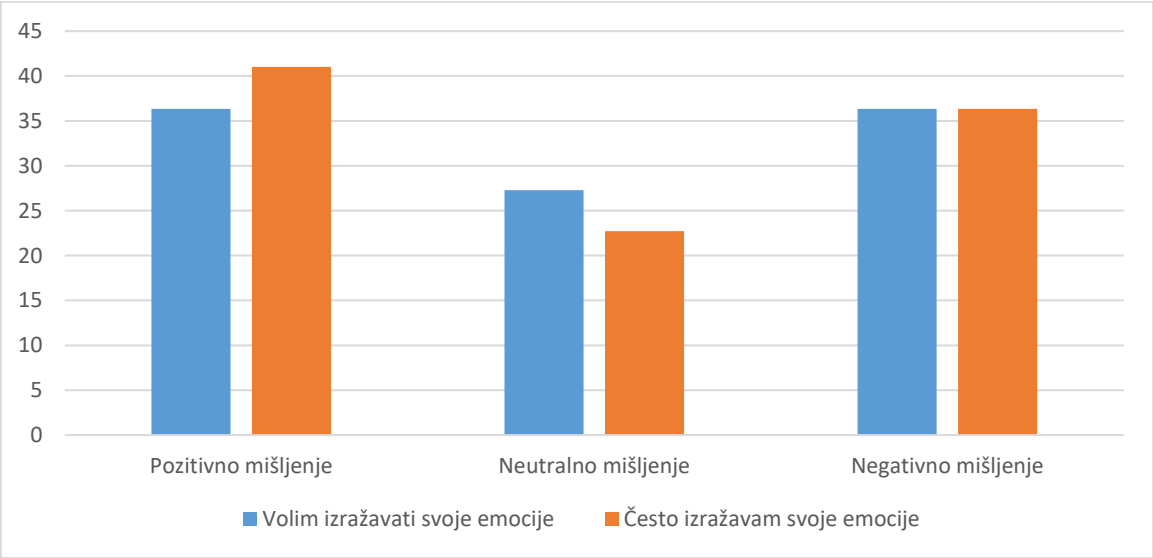

Većina učenika izrazila je i pozitivno mišljenje o tvrdnji kako bi se češće trebali baviti ovakvim temama u nastavi, dok je gotovo podjednako manji bio postotak neutralnog i negativnog mišljenja.

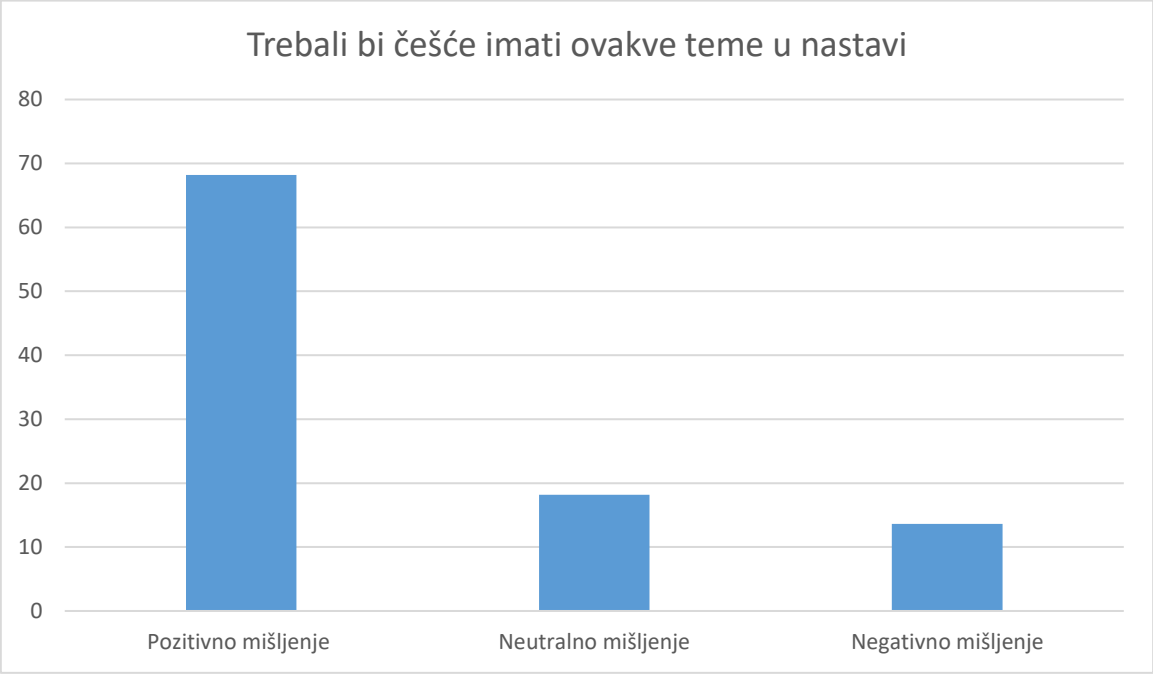

Ukupni rezultat ispitivanja stavova anketnim upitnikom pokazao je pozitivno mišljenje o temi. Iz dobivenih podataka zaključuje se kako učenici pomalo zaziru od javnog dijeljenja svojih emocija, dok ih s bližnjim osobama dijele bez izraženog straha. Također, pokazalo se kako im je lakše izraziti emocije vizualnim nego verbalnim načinom te da taj način izražavanja ujedno smatraju i sigurnijim.

Na nastavi se usvajanje likovnih pojmova i njihova primjena mogu okarakterizirati kao većinski uspješni. Uz nekoliko dodatnih pojašnjenja, učenici su lako shvatili ključne pojmove i pronalazili ih u likovnim primjerima te primjenjivali u vlastitim radovima. Izrazito uspješnim pokazao se rad u paru kada su pojmovi bili najtočnije primijenjeni.

Kreativnost u radu najviše je ipak dolazila u samostalnom radu, gdje su učenici iskazivali vlastitu osobnost i stavove kroz svoje radove. Nekoliko učenika istaknulo se inovativnim idejama i načinom primjene tehnike ili određenog likovnog pojma te kreativnim udaljenim asocijacijama u radu.

9. DISKUSIJA

Među ispitanim učenicima istaknuli su se oni koji su otvoreno razgovarali o emocijama i pokazali razumijevanje i empatiju prema kolegama i njihovim emocijama. No, podjednak broj bio je i onih koji su svoje prave emocije skrivali te se predstavili kao osobe koje o njima mnogo ne promišljaju jer su u svom okruženju razvili određenu sliku o sebi koju bi pokazivanjem emocija možda promijenili. Nekima je bio potreban individualni pristup i poticaj da bi se oslobodili u ovoj temi i osvijestili kako neće biti osuđivani, dok su neki spremno dijelili svoje emocije kao i vlastita stajališta iza kojih stoje.

Učenici, koji su pokušali izbjeći dubinsko analiziranje teme, većinom su u zadacima birali opće situacije i odgovore na pitanja, dok je većina ipak birala konkretne situacije koje su ih inspirirale ili na koje ih je određena emocija asocirala. Učenici koji su se bavili konkretnom asocijacijom u radu bili su angažiraniji jer su bili emocionalno vezani uz temu, što je bila ranija pretpostavka, dok su oni koji su ranije istaknuli opće situacije isto ponovili u radu te imali manje razrađen rad. Nekoliko učenika ipak je reagiralo na individualni poticaj i razgovor te se više posvetilo promišljanju vlastitih radova. Također, ako je netko od glasnijih i istaknutijih individua u razredu izrazio određeno stajalište o temi, nekolicina se priklonila sličnom stavu, no i u takvim situacijama nekoliko se učenika i dalje čvrsto držalo svojih stajališta, što je bilo ugodno iznenađenje.

Tijekom rada nekim je učenicima bio potreban dodatan poticaj i razgovor, dok su neki imali originalne ideje koje su bez poteškoća provodili u djelo. No ipak je većina učenika pokazivala nesigurnost u radu te su često tražili potvrdu ili odobrenje za svoj rad, što je pokazalo potrebu da se validira njihov osobni izričaj, a kroz njega oni sami s obzirom na osobnost teme.

Primjena više različitih materijala na prvom nastavnom dvosatu pokazala se uspješnom strategijom jer su učenici imali izrazito zadovoljavajuće rezultate rada. Rad u paru na drugom nastavnom dvosatu također se pokazao izrazito uspješnim jer su na oba dvosata učenici imali prostora iskoristiti blage izmjene u odnosu na uobičajene nastavne sate na kojima se najčešće koriste jedna tehnika i jedan materijal i učenici rade samostalno. No, posljednji je nastavni dvosat rezultira raznolikim rezultatima jer je učenicima dan jednostavan materijal koji je od njih zahtijevao dobro promišljanje i konceptualizaciju rada, što su neki veoma uspješno odradili, dok je dio zadatak odradio manje uspješno. S obzirom na nekoliko nastavnih sati održanih u istom razredu, moguće je zaključiti kako se u tom slučaju radi o talentu nekoliko pojedinaca koji su kroz sva tri nastavna dvosata iskazali iznimnu kreativnost u ideji te izvedbi samog rada, kao i aktivnom sudjelovanju u raspravama i analizama.

Prema rezultatima provedenog upitnika jasno je da su učenici pozitivno reagirali na temu ovog istraživanja i da smatraju kako bi se takvim temama češće trebalo baviti na nastavi. Sama dob učenika (13 godina), dob je kada sve glasnije žele izraziti svoje mišljenje te kada shvaćaju da se njihovo mišljenje sluša, stoga je to bilo izrazito vidljivo u nastavi. Učenici su se opustili već na prvom nastavnom dvosatu jer su znali da će se tom istom temom baviti još dva puta, no da bi se postigli precizniji rezultati ovakvog istraživanja, trebalo bi se provesti na većem uzorku različitog uzrasta kako bi se moglo usporediti izražavanje emocija starije i nešto mlađe djece, te njihov pogled na nastavu Likovne kulture.

Tijekom kratkog perioda od tri nastavna dvosata postignuta je raznolikost u obliku korištenih tehnika, načina rada (samostalno i u paru) te nekoliko različitih metodičkih vježbi koje su zahtijevale izrazit osobni angažman ili funkcioniranje u kolektivu razreda. U samom istraživanju korisno bi bilo ispitati dodatne oblike rada poput rada u grupi kako bi se pružio širi spektar procjene slobode u izražavanju emocija učenika. Na postignute rezultate potrebno je gledati kao na rezultat manje skupine.

10. ZAKLJUČAK

Ispitivanje percipiranja i izražavanja emocija učenika adolescentske dobi u ovom se slučaju pokazalo uspješnim i rezultiralo je konkretnim zaključcima na osnovi kojih se mogu razvijati daljnje strategije i varijacije na ovu temu u odgojno-obrazovnom radu. Tema emocija učenicima je bila novost u svakodnevnoj nastavi, a radovima i upitnicima iskazali su jasne stavove o istoj. Manjak pažnje koja se posvećuje temi emocija i izražavanja emocija u nastavi bila je očita iz rezultata upitnika, kao i iz likovnih radova učenika.

Radovi su se od dvosata do dvosata razlikovali kako zbog upotrebe različitog materijala, oblika rada ili količine samopouzdanja koju su učenici stjecali kroz temu kojom su se bavili. Uzmemo li u obzir alternativne načine emocionalnog izražavanja preko socijalnih mreža i zanemarivanje socijalnog i emocionalnog razvoja kao teme u svakodnevnoj nastavi, možemo zaključiti da postoji velika potreba za češćim uvođenjem ove teme u svakodnevnu nastavu ili konstantno obrađivanje i razvijanje iste.

Rezultati ovog istraživanja pokazali su neospornu potrebu za promjenom tematike svakodnevne nastave i uvođenjem emocionalnog i socijalnog razvoja kao stalne teme u nastavi, ne samo na razini pojedinih nastavnih predmeta poput Likovne kulture, već i cijelog odgojno-obrazovnog sustava. Novo pitanje, koje je otvorilo ovo istraživanje, jest; što je potrebno da učenici počnu otvoreno komunicirati o vlastitim emocijama izvan sigurnog kruga obitelji i najbližih prijatelja, na primjer na razini cijelog razreda? Ovim pitanjem potiče se daljnje istraživanje i nadopuna postojećeg.

11. LITERATURA

Roca J. (1981). *Likovni odgoj u osnovnoj školi*. Zagreb: Školska knjiga

Chabot D., Chabot M. (2009). *Emocionalna pedagogija*. Zagreb: Educa nakladno društvo d.o.o.

Goleman D. (1997). *Emocionalna inteligencija*. Zagreb: Mozaik knjiga

Oatley K., Jenkins J.M. (2007). *Razumijevanje emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap

Salovey P., Sluyter D.J. (1999). *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija – pedagoške implikacije*. Zagreb: Educa nakladno društvo d.o.o.

Karlavaris B. (1988) *Metodika likovnog odgoja 2*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2010). *Nacionalni okvirni kurikulum*. Zagreb

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, *Hrvatska enciklopedija*, online izdanje (URL: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=45683), posljednji posjet 19. lipnja, 2017.

DODACI:

PRIPREMA ZA NASTAVNI SAT MATERIJALIZACIJA TEKSTURE:

I. CILJ I SHODI UČENJA U NASTAVNOJ JEDINICI (znanja, vještine i stavovi)

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata:

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata je upoznati učenike s **prikazom** teksture na ploh**i te, pomoću toga, izražavanju emocija.**

ISHODI UČENJA (postignuća učenika/kompetencije/znanje, vještine vrijednosti i stavovi)

Učenik će:

- prepoznati materijalizaciju teksture te različite materijale na vlastitom radu i prikazanim primjerima.
- korištenjem različitih materijala kreirati teksturu na papiru.
- opisati prikaze različitih tekstura i načine njihova nastanka na zadanim primjerima.
- vizualizirati i na zadanom formatu prikazati emociju.

II. DIDAKTIČKO-METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Etape nastavnog sata :	1.Šire istraživanje - 5 min. 2. Fokusirano istraživanje - 10 min. 3. Ponavljanje - 5 min. 4. Realizacija ideje, npr. praktični rad učenika/ individualno i poticaj/učitelj - 55 min. 5. Analiza i vrednovanje ostvarenih likovnih radova - 15 min.
Likovno područje:	Plošno oblikovanje
Nastavna tema:	Materijalizacija teksture
Ključni pojmovi:	Varijacija, gradacija
Likovni elementi:	Ploha, površina
Elementi gradnje likovne sintakse:	varijacija, gradacija
Likovni motiv:	Vizualizacija emocije
Likovni problem:	Postizanje materijalizacije teksture varijacijom i gradacijom

Likovno tehnička sredstva:	Tempera, kist, tkanina, vata, konac, ljepilo, tuš
Likovno-umjetnička djela vezana uz nastavnu jedinicu:	Sandro Botticelli – "Rođenje Venere", detalj Vincent Van Gogh –"Suncokreti", detalj Jackson Pollock – "Konvergencija" Lucio Fontana – "Koncept prostora" Eugen Feller – "Malampija"
Oblici rada:	sociološki oblik rada: frontalni psihološki oblik rada: zamišljanjem
Metode rada:	Vođeni razgovor, diskusija, analitičko promatranje
Mediji *(nastavna sredstva i pomagala)***:**	Power point prezentacija, ljepenka, papir
Korelacija:	**Hrvatski jezik**, nastavno područje - književnost, **Ključni pojmovi**: metafora, hiperbola, gradacija. **Obrazovna postignuća**: prepoznati i objasniti metaforu; prepoznati i imenovati hiperbolu i gradaciju u književnom tekstu.
Međupredmetna tema	Osobni i socijalni razvoj
Literatura:	**a) Za učenike** *(udžbenici, priručnici i drugi izvori znanja):* Devernay Cimić, Košćec, Mati; Likovna kultura 7, Znanje, Zagreb
	b) Za nastavnika *(stručno-znanstvena, metodička, pedagoška, psihološka):* 1. Emil Robert Tanay; Valovi boja 7: priručnik za učitelje, Školska knjiga, Zagreb 2. Nastavni plan i program za osnovnu školu, Zagreb, 2006.

III. RAZRADA NASTAVNOG SATA («SCENARIJ»)

(Detaljna razrada sata – «scenarij» nastavnog procesa. Ovdje se detaljno razrađuje sat onako kako će se izvesti: pritom se *ne* prepričava sadržaj, već naznačuju načini učenja i poučavanja. Treba odrediti ne samo što će raditi nastavnik, već i što će raditi učenici: nastavnik osmišljava, oblikuje, priprema i

ETAPE NASTAVNOG SATA	UČITELJ	UČENIK	OBLICI RADA	METODE RADA	NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA
1. UVODNI DIO 2 MIN **1.1. Priprema**	Studentica pozdravlja učenike i predstavlja se. ‘’Dobro jutro svima. Ja sam Tea Pranjić, studentica Akademije likovnih umjetnosti i danas ću vam držati sat Likovne kulture.’’ ‘’Kako ste? Jeste li se uspjeli razbuditi?’’ ‘’Danas ćemo naučiti nešto novo i upoznati neke nove materijale.’’ Odmah kreću s metodičkom vježbom. Studentica dijeli male formate ljepenke. ‘’Pređite prstom po površini ljepenke, što osjećete?’’ ‘’Vaš prvi zadatak je da škarama ili šestarom zarežete površinu ili olovkom urežete ili izbockate po istoj. Nema određenog motiva, može biti koji god poželite.’’ ‘’Jeste li gotovi? Zatvorite oči i pređite sada prstom po površini ljepenke, što osjećete?’’ ‘’A kad opisujemo kakvo je nešto ili kakav je netko, onda opisujemo njegove...?’’ ‘’Tako je! Ono što ste maloprije opisali je osobina neke površine, tekstura.’’ Na prezentaciji se javlja definicija teksture.	Učenici se raspoređuju na svoja mjesta u razredu. Odgovaraju na postavljena pitanja i pripremaju se za sat. "Dobro smo, nismo se razbudili, spava nam se…" Učenici dodiruju ljepenku. "Glatka je, ali i malo hrapava." Učenici uzimaju pribor i izvršavaju zadatak zadirući površinu ljepenke. "Moja je raščupana! Moja je hrapava!" "Nije više glatka." "Osobnosti! Osobine!" Učenici prate nastavu.	- individualni rad -dijalog	-razgovor, performativna komunikacija	- powerpoint prezentacija - ploča, računalo, LCD projektor

	"Sada smo isprobali na koje načine možemo izmijeniti površinu, odnosno kako možemo stvoriti teksturu površine. Taj nastanak teksture nazivamo materijalizacija teksture, što je naslov naše današnje teme." Na prezentaciji se javlja naslov teme. Zamoli učenike da ukratko svojim riječima objasne pojam teksture i njenog nastanka, odnosno promijene.	"Tekstura je osobina neke površine, na primjer imamo glatku teksturu i ako je zagrebemo ili zaderemo, stavramo hrapavu teksturu i taj nastanak teksture nazivamo materijalizacija teksture!'			
1.2 Šire istraživanje	Studentica na projekciji prikazuje detalj slike ‘Rođenje Venere’ Sandra Botticcelija i ispituje učenike: ‘’Može li mi netko opisati nanos boje na ovoj slici? Je li nanos lagan ili gust?’’ ‘’A potez kista? Vidite li ga?’’ Zatim pored iste slike prikazuje detalj vaze sa slike ‘Suncokreti’ Vincenta van Gogha. ‘’A na ovoj slici? Kakvi su potezi i nanos boje?’’ ‘’Je li nanos boje jednak na svim dijelovima slike ili su negdje potezi tanji i glađi?’’ ‘’Tako je! Kako je izgledalo platno dok nije bilo boje na njemu?’’	"Svijetle su i nježne. Boja izgleda gusto ali ne vide se potezi kista." "Ovdje su boje isto svijetle, ali vidi se da je boja gusta i potezi se jako vide!" "Ovaj plavi dio je gladak a na ovom dijelu oko potpisa se vide debeli nanosi boje!" "Bilo je glađe!" "Nije imalo debele nanose na sebi!" "Da!"	- individualni rad -dijalog	- razgovor, performativna komunikacija	- powerpoint prezentacija - Ilustriativni primjeri ploča, računalo, LCD projektor

	‘’Bravo! Dakle, nanošenjem boje na platno promijenili smo mu teksturu?’’ ‘’Pogledajte ovu sliku i promotrite poteze. Osim što se slažemo da su ti nanosi boje promijenili teksturu samom platnu, razlikuju li se i oni međusobno po nečemu?’’ ‘’Bravo, možemo reći da se potezi razlikuju po karakteru, a samim time oblikuju i karakter tekstura na platnu. Takva različitost tekstura koja plohi daje karakter ima i svoj naziv – varijacija.’’ Studentica proziva učenika/cu da zapiše pojam na ploču. ‘’Već smo rekli da se ove dvije slike razlikuju u teksturi. Kako vam izgleda da je tekstura na Van Goghovoj slici nastala?’’ ‘’A pogledajmo sada vazu – jesu li potezi jednake duljine i jačine?’’ ‘’Bravo, tako je! Tu promjenu teksture u obliku jednake obrade površine, ali s različitom jačinom ili ekspresijom nazivamo gradacija.’’ Studentica ponovno zamoli nekog od učenika da zapiše pojam na ploču. ‘’Ponovimo još jednom, što je varijacija a što gradacija?’’ ‘’Pogledajmo sad ova djela. Što mislite kako je nastalo ovo djelo?’’	"Da, ovi su kraći i jači, a ovi drugi su malo slabiji i dulji." "Dodavanjem slojeva boje!" "Jednake su duljine, ali ovi gore su jači nego dolje!" Učenik/ca zapisuje pojam na ploču. "Varijacija je različitost tekstura koje plohi daju karakter, a gradacija je postizanje teksture jednakom obradom, ali različitom jačinom." "Proljevanjem!" "Kapanjem!"	- individualni rad -dijalog	- razgovor, performativna komunikacija	- powerpoint prezentacija - Ilustriativni primjeri ploča, računalo, LCD projektor

	Studentica prikazuje djelo ‘Konvergencija’ Jacksona Pollocka. ‘’Tako je, ovo djelo je nastalo kapanjem, odnosno proljevanjem boje po platnu.’’ ‘’Što mislite, kakvo je na dodir kad prođete prstima po površini?’’ ‘’Tako je, neravno je. A što mislite kako se osjećao slikar dok je slikao tu sliku? U kojem je raspoloženju bio? Koje emocije je osjećao? ‘’A što mislite kako je ovo djelo nastalo?’’ Studentica prikazuje ‘’Koncept prostora’’ umjetnika Lucia Fontane. ‘’Tako je, ovo djelo je nastalo bušenjem i zarezivanjem, slično kao što ste vi ranije radili.’’ ‘’Što mislite što je umjetnik ovdje osjećao? Što vam govore ovi ubodi u platno?’’ ‘’A ovo djelo? Prepoznajete li materijal?’’ Studentica prikazuje sliku Eugena Fellera ‘Malampija’. ‘’Ovaj materijal je gips. Tako je, umjetnici u svom stvaralaštvu koriste različite materijale, tako je umjetnik ovdje koristio kiparski materijal kao slikarski.’’	''Grbavo je zbog slojeva boje!'' ''Možda je bio ljut pa je proljevao boje!'' ''A možda je baš bio sretan!'' ''Izgleda kao da je papir probušen i kao da je i po njemu kapano i rezano!'' Učenici promatraju djelo. ''Ovdje je vjerojatno bio bijesan!'' ''Ne znamo koji je to materijal!'' ''Izgleda kao da je gomila boje ili blata!'' ''Ma da!'' Učenici slušaju.	- individualni rad -dijalog		

	‘’A kako vam djeluje ova slika? Koje emocije čitate iz nje? Kakva je atmosfera?’’	"Djeluje tugaljivo, tmurno!" "Sigurno je bio depresivan." "Meni izgleda melankolično!"			
1. <u>FOKUSIRANO ISTRAŽIVANJE Glavni dio – početak</u>	"A sada dolazimo i do vašeg današnjeg zadatka. Na ovom stolu se nalazi pribor koji ćete danas koristiti. Vaš zadatak je da sami vizualizirate i zamislite emocije koje ću vam pročitati. Raditi ćete na ovim malim formatima (pokazuje ljepenku s papirom) i za svaki ćete imati desetak minuta. Poželjno je da koristite što više materijala – imate šestare, škare, vatu, ljepilo, papiriće, tempere, konce i tuševe i možete ih koristiti kako god želite – ljepite, bušite, zarezujte, proljevajte." "Prije nego počnemo sa zadatkom, neka mi ga netko ponovi, molim vas." "Prva emocija koju ćete raditi je strah. Da vas prvo čujem, u kojoj boji zamišljate strah? Ili kojim bojama, ako ih je više? Kakvi su potezi, oblici?" Studentica potiče učenike na zamišljanje i verbalizaciju svojih zamisli. "A sada svoje ideje prenesite na papir." Učenici rade glavni zadatak, dok im studentica pomaže i nadgleda ih. Uz strah, rade i emocije kao što su sreća, ljutnja, zadovoljstvo, tuga i nada. Svaku emociju studentica najavljuje kad završe rad na prethodnom radu i prije početka diskutiraju o vizualiziranju i prikazivanju svake.	Učenici pozorno slušaju. ‘’Dobit ćemo male formate kartona i papira i na njima trebamo prikazati kako mi zamišljamo emocije koje ćete nam Vi reći i trebamo stvoriti teksturu.’’ Učenici odgovaraju: ‘’Siv! Smeđ! Crven! Plav!’’ ‘’Sitni, jasni, krupni!’’ Učenici rade zadatak.	- individualni rad - dijalog	- razgovor - rad s ilustrativnim materijalima/vizu-alnim izvorima - istraživanje usmeno izlaganje	- powerpoint prezentacija - dodatne fotografije - Ilustrativni primjeri - powerpoint prezentacija

	Nakon što učenici završe svaku emociju, studentica ih stavlja na stranu, fotografira i odvaja po emocijama. Po završetku zadatka, studentica daje upute da se učenici okupe ispred svojih stolova i da svi zajedno pogledaju radove koje su stvorili.	Učenici se okupljaju oko radova.	Individualni rad -dijalog		
2.2. Analiza likovno-umjetničkog djela i fotografija	Studentica i učenici okupljaju se oko radova i komentiraju ih. "Koji radovi vam se čine najekspresivniji?" "Tko je koristio najviše materijala?" "Koje boje su najviše korištene za koju emociju?" "Vidite li razlike u oblikovanju određene emocije? Ima li sličnosti u prikazima?" "Je li vam bilo lako vizualizirati te emocije?" "Koja emocija vam je bila najlakša a koja najteža za zamisliti?" "Jeste li se sjetili nekog događaja za koji vas vežu te emocije?" "Je li vam se svidjelo izražavati emocije na ovaj način?" "A u usporedbi s usmenim putem, da morate riječima opisati kakve su to emocije? Koji vam je lakši način od ta dva?"	"Meni ovaj! Meni ovi tu!!!" Učenici pokazuju radove, diskutiraju, obrazlažu svoja mišljenja i viđenje radova. "Nije baš!" "Bilo je!" "Najteže je bilo strah, a najlakše sreću!" "Jesmo/nismo!" "Daa!" "ne!" "Lakše je naslikati nego reći na glas!"	-dijalog	- rad s ilustrativnim materijalima/vizu-alnim izvorima - razgovor - usmeno izlaganje	

	"Koliko često dobivate priliku iskreno izraziti kako se osjećate?" "To je ono što je umjetnicima jako vrijedno, kroz svoja djela mogu najiskrenije prikazati svoje osjećaje a da ljudi koji ih promatraju ne moraju znati koji su to osjećaji. Pa ipak, što možemo učiniti jedni za druge da nam i drugi načini izražavanja osjećaja budu lakši?" "Što mislite, zadržavamo li osjećaje jer mislimo da ćemo biti osuđivani?" "Mislite li da je lako učiniti promjenu po tom pitanju?" Studentica navodi razgovor. Na kraju analize radova, studentica daje upute da učenici pospreme svoja radna mjesta i pozdravlja ih.	"Ne često!" "Možemo biti suosjećajniji i ne rugati se jedni drugima jer netko plače ili je sretan zbog nečega." "Da, sigurno!" "Nije, to bi značilo da bi baš svaka osoba trebala krenuti od sebe a to se neće dogoditi sa puno ljudi, ali bitno je početi!" Učenici se vraćaju na mjesta, spremaju pribor i pozdravljaju.			

IV. PLAN PLOČE

Materijalizacija teksture

Ključni pojmovi: gradacija, varijacija

PRIPREMA ZA NASTAVNI SAT RAVNOTEŽA:

I. CILJ I SHODI UČENJA U NASTAVNOJ JEDINICI (znanja, vještine i stavovi)

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata:

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata je upoznati učenike sa stvaranjem ravnoteže, odnosno simetrije i asimetrije na likovnom djelu. Od učenika se očekuje aktivan samostalni rad, pozitivan odnos prema radu i razvijanje pravilnog vrednovanja svojeg i tuđih likovnih radova.

Cilj je da učenici pismeno i vizualno izraze negativne emocije te prikažu ravnotežu pozitivnih i negativnih emocija.

ISHODI UČENJA (postignuća učenika/kompetencije/znanje, vještine vrijednosti i stavovi)

Učenik će biti sposoban uočiti ravnotežu, simetriju i asimetriju na vlastitom radu i umjetničkim djelima.

Učenik će biti sposoban koristiti ranije nastale radove u oblikovanju novog rada.

Učenik će biti sposoban usporediti prikaze različitih likovnih primjera i načine njihova nastanka.

Učenik će biti sposoban prikazati ravnotežu negativnih i pozitivnih emocija

II. DIDAKTIČKO-METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Etape nastavnog sata :	1.Šire istraživanje - 5 min. 2. Fokusirano istraživanje - 10 min. 3. Ponavljanje - 5 min. 4. Realizacija ideje, npr. praktični rad učenika/ individualno i poticaj/učitelj - 55 min. 5. Analiza i vrednovanje ostvarenih likovnih radova - 15 min.
Likovno područje:	Modeliranje i građenje
Nastavna tema:	Ravnoteža
Ključni pojmovi:	Simetrija/asimetrija, dinamika, statika, ravnoteža
Likovni elementi:	Prostor, volumen
Elementi gradnje likovne sintakse:	Ravnoteža, proporcija, jedinstvo, dominanta
Likovni motiv:	Ravnoteža negativnih i pozitivnih emocija

Likovni problem:	Modeliranjem postići ravnotežu (simetriju/asimetriju) negativnih i pozitivnih emocija.
Likovno tehnička sredstva:	Konac, špaga, ljepenka, žica, grane
Likovno-umjetnička djela vezana uz nastavnu jedinicu:	Nepoznati autor, "Kuros Anavisos" Miron, "Bacač diska" Hagesandr, Polidor i Atanador, "Laokontova skupina" Alexander Calder "Stablo" Alexander Calder, "Zamka za jastoga i riblji rep"
Oblici rada:	sociološki oblik rada: frontalni psihološki oblik rada: zamišljanjem
Metode rada:	Vođeni razgovor, diskusija, analitičko promatranje
Mediji *(nastavna sredstva i pomagala)***:**	Power point prezentacija, ljepenka, papir
Korelacija:	***Fizika*** Težište i ravnoteža tijela *Ključni pojmovi*: težišnica, težište, ravnoteža. *Obrazovna postignuća*: opisati težišnicu, težište i ravnotežu tijela; protumačiti težište kao hvatište sile teže; primijeniti znanje na praktičnim primjerima.
Međupredmetna tema	Osobni i socijalni razvoj
Literatura:	**a) Za učenike** *(udžbenici, priručnici i drugi izvori znanja):* Miroslav Huzjak, Ivana Rupić; Moje boje, Školska knjiga, Zagreb
	b) Za nastavnika *(stručno-znanstvena, metodička, pedagoška, psihološka):* 1. Emil Robert Tanay; Valovi boja 7: priručnik za učitelje, Školska knjiga, Zagreb 2. Nastavni plan i program za osnovnu školu, Zagreb, 2006.

III. RAZRADA NASTAVNOG SATA («SCENARIJ»)

(Detaljna razrada sata – «scenarij» nastavnog procesa. Ovdje se detaljno razrađuje sat onako kako će se izvesti: pritom se *ne* prepričava sadržaj, već naznačuju <u>načini učenja i poučavanja.</u> Treba odrediti ne samo što će raditi nastavnik, već i što će raditi učenici: nastavnik osmišljava, oblikuje, priprema i

ETAPE NASTAVNOG SATA	UČITELJ	UČENIK	OBLICI RADA	METODE RADA	NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA
1. <u>UVODNI DIO</u> 2 MIN **1.1. Priprema**	Studentica pozdravlja učenike i predstavlja se. ‘’Dobro jutro svima. Ja sam Tea Pranjić, studentica Akademije Likovnih Umjetnosti i danas ću vam držati sat Likovne kulture.’’ ‘’Kako ste?’’ ‘’Danas ćemo naučiti nešto novo!’’ Odmah kreću s metodičkom vježbom. Studentica na projekciji prikazuje sljedeće primjere skulptura; ‘’Kuros’’, ‘’Bacač diska’’ i ‘’Laokontova skupina’’. Poziva nekoliko učenika da dođu pred razred i rekreiraju poze. ‘’Je li vam lako stajati u ovim pozama?’’ ‘’Kome je najlakše?’’ ‘’A zašto je tebi teško?’’ ‘’Tako je, jer je neuobičajena poza i moraš se jako potruditi da bi je održao.’’ ‘’Pogledajmo prvu pozu. Je li ona po nečemu neobična?’’ ‘’Dakle on/a gotovo ukočeno stoji na mjestu. Takvu skulpturu nazivamo statičnom. Zapišite pojam u bilježnicu i molim da netko zapiše pojam na ploču.’’ ‘’A pogledajmo ove druge dvije poze – kakve su one? Što prikazuju?’’ ‘’Tako je, skulpture koje prikazuju pokret ili su same u pokretu, odnosno pomične, nazivamo dinamičnim skulpturama.’’ ‘’Pogledajmo ponovno prvu pozu - zamislimo liniju koja po visini dijeli skulpturu po pola. Jesu li obje polovice jednake?’’ ‘’Tako je! Skulpture koje su otprilike jednake s obje strane nazivamo simetričnima. A kakve su druge dvije skulpture, odnosno poze? Jesu li i one simetrične?’’	Učenici se raspoređuju na svoja mjesta u razredu. Odgovaraju na postavljena pitanja i pripremaju se za sat. "Dobro smo, malo smo umorni…" Troje učenika staje pred razred i rekreira poze skulptura. "Meni nije!" "Da!" "Meni!" "Jer je čudna poza i padam." "Ne, samo stoji na mjestu." Učenici zapisuju pojam u bilježnicu Učenik/ca zapisuje pojam na ploču. "Prikazuju likove u pokretu!" "Jesu, obje strane su jednake!" "Nisu! Nisu simetrične!"	- individualni rad -dijalog	-razgovor, performativna komunikacija	- powerpoint prezentacija - ploča, računalo, LCD projektor

	‘’Kako nazivamo pojam suprotan simetriji?’’ ‘’Molim da netko zapiše ta dva pojma na ploču.’’ ‘’Odlično! Dakle skulpturu s nejednakim stranama nazivamo asimetričnom skulpturom!’’	"Asimetrija!" Učenik/ca zapisuje pojam u na ploču.			
1.2 Šire istraživanje	‘’Sada kada smo definirali tih nekoliko pojmova na prikazima ljudskog tijela, pogledajmo ove iduće primjere.’’ Studentica prikazuje ‘’Stablo’’ i ‘’Zamku za jastoga i riblji rep’’ Alexandera Caldera. ‘’Pogledajmo ‘’Stablo’’. Tko mi može opisati ovu skulpturu?’’ ‘’Odlično! Dakle, ova skulptura je u pokretu?’’ ‘’Takvu skulpturu nazivamo mobil.’’ ‘’Time je ona ...?’’ ‘’Netko je rekao da ima jednake elemente sa svake strane, a time je i ...?’’ ‘’Tako je, odlično! A na što vas, osim drveta, podsjeća svojim oblikom? Na jednu spravu koju koristimo kada želimo izmjeriti težinu nečega?’’ ‘’Tako je, izgledom podsjeća na vagu! Osim što je izgledom slična vagi, za nju možemo reći da je uravnotežena. Zbog čega?’’ ‘’Tako je, odlično! To je i naša današnja tema sata, ravnoteža.’’ ‘’Molim da netko zapiše pojam na ploču.’’ Na projekciji se prikazuje naslov. ‘’Dakle ova skulptura je uravnotežena zbog jednakog broja, veličina i rasporeda elemenata od kojih je sastavljena.’’ ‘’A promotrimo ovu figuru pored, ‘’Zamku za jastoga i riblji rep’’. Je li ona uravnotežena?’’ ‘’Zbog čega mislite da nije uravnotežena?’’ ‘’To je istina, ona nije sastavljena od istih elemenata kao ‘’Drvo’’, no je li zaista neuravnotežena? Pogledajte je dobro, da li neki elementi vise i potežu skulpturu ili i dalje	Učenici prate nastavu. Učenici proučavaju i komnetiraju skulpture. "Izrađena je od metala, crna je…" "To je pokretna skulptura!" "Ima ove iste komade sa svake strane…" "Da!" "Dinamična!" "Simetrična!" "Na vagu!" "Vaga!" "Jer su elementi na obje strane jednaki i ima ih jedna broj!" Učenici slušaju i zapisuju temu sata na ploču. "Je!" "Nije!" "Da!" "Zbog toga što nema jednake elemente na obje strane!" "Nije simetrična!"	- individualni rad -dijalog - individualni rad -dijalog	- razgovor, performativna komunikacija - razgovor, performativna komunikacija	- powerpoint prezentacija - Ilustriativni primjeri ploča, računalo, LCD projektor - powerpoint prezentacija - Ilustriativni primjeri ploča, računalo, LCD projektor

	vidimo njene glavne osi? Kako su raspoređeni elementi na skulpturi?'' ''Bravo, a pogledajte te crne plohe, jesu li sve na lijevoj strani skulpture ili..?'' ''A jesu li te na sredini i ove skroz lijevo jednake?'' ''Bravo, odlično! Dakle ravnoteža se ne mora postizati samo jednakim elementima, već se može postići i različitima. Ovdje vidimo kako je umjetnik u središte skulpture stavio najveće i najteže dijelove. S jedne strane dodao je žičanu konstrukciju koju je smjestio na sam rub metalne šipke, dok je s druge strane slagao manje elemente koji su vjerojatno jednake težine kao i ta žičana konstrukcija, te je na taj način postigao ravnotežu.'' ''Ponovimo na primjerima još jednom pojmove koje smo danas naučili. Pogledajmo ''Drvo'', rekli smo da je ono u ...? A što bi to ravnoteža bila?'' ''A što bi bile simetrija i asimetrija?'' ''Bravo! Dakle simetrija bi bila pravilan raspored istih elemenata u odnosu na središnju os, a asimetrija nepravila raspored istih elemenata u odnosu na središnju os. A sjetite se i one prve skulpture koja uspravno stoji, što smo rekli kakva je ona?'' ''Kakva je to statična skulptura?'' ''Tako je! A koja bi bila njena suprotnost?'' ''Bravo! Kako smo nazvali ove skulpture koje smo vidjeli a koje se miču?'' ''Bravo!''	"Prvi je ovaj crveni element u sredini koji visi i s njega vise žice koje s desne strane drže ovaj 'kavez' a na lijevoj strani su ove crne plohe." "Nisu, neke su na sredini." "Nisu, ove u sredini su najveće i onda kako idu prema van se smanjuju." Učenici prate. "U ravnoteži!" "Kad su obje strane skulpture ujednačene!" "Simetrija je kada su isti dijelovi jednako postavljeni s obje strane!" "A asimetrija je suprotno, kad su drugačije raspoređeni!"" Učenici zapisuju u bilježnicu definicije koje se javljaju na projekciji. "Statična skulptura!" "Ona koja se ne može pomaknuti!" "Dinamična!" "Ona koja se miče!" "To su mobili!" Učenici zapisuju preostale definicije u bilježnicu.	- individualni rad -dijalog		
1. <u>FOKUSIRANO ISTRAŽIVANJE Glavni dio – početak</u>	''A sjetite se sada što smo radili na prošlom satu – čime smo se bavili?'' ''Tako je, bavili smo se emocijama. Na koje dvije vrste emocija smo ih podijelili?''	"Emocijama!" "Teksturom!" "Na pozitivne i negativne!"		- razgovor	- powerpoint prezentacija - dodatne fotografije

	‘’Tako je, a koje smo pozitivne i negativne emocije radili?’’ ‘’Bravo! Koje od tih su vam se više svidjele i zašto?’’ ‘’Jeste li se svi u životu osjećali tužno ili ljuto ili ste bili u strahu od nečega?’’ ‘’Dobro, jer će nam to biti prvi zadatak. Dok vam dijelim papire, želim da razmislite o događaju koji vas je naljutio, rastužio ili zbog čega ste se bojali. Na svakom papiru piše po jedna od tih negativnih emocija i nasumce ću vam ih podijeliti. Na papir na papir u nekoliko kratkih rečenica napišite koji je to negativan događaj izazvao u vama takvu emociju. Želim da budete zaista iskreni. Imate par minuta.’’ Studentica dijeli materijal za rad. Nakon 5 minuta, studentica zamoli nekoliko dobrovoljaca da pročitaju svoje priče i potiče ih s nekoliko pitanja o samim pričama kao na primjer što ih je konkretno rastužilo/naljutilo/uplašilo, jesu li ih te emocije dugo okupirale i jesu li sami pronašli riješenje za situaciju ili su imali pomoć. ‘’A možete li zamisliti probleme vaših vršnjaka u svijetu? Zašto se oni boje ili su ljuti ili tužni?’’ ‘’Tako je. A znate li što se događa u svijetu a globalni je problem zadnjih par godina, ne tako daleko od nas?’’ ‘’Tako je, bravo! Je li netko od vas gledao Olimpijske igre prošle godine? Ili se netko bavi plivanjem?’’ ‘’Jeste li čuli možda za ovu djevojku,Yusru Mardini?’’ Ako je netko od učenika čuo za plivačicu, studentica zamoli da cijelom razredu ispriča što zna i eventualno dopuni neke informacije.	"Pozitivne su bile sreća, nada i zadovoljstvo!" "A negativne su bile tuga, strah i ljutnja!" "Pozitivne!" "Zato jer se uvijek volimo osjećati dobro, zato ih je ljepše i za prikazati!" "Meni su negativne bile zanimljivije, bilo je teže!" ‘’Da!’’ Učenici slušaju upute za prvi zadatak i razmišljaju o događajima i emocijama kojih su se prisjetili. Učenici pišu svoje misli na papir. Nekoliko učenika čita svoje priče i nadopunjuje ih odgovorima na pitanja studentice. ‘’Neki isto kao i mi, zbog škole ili prijatelja!’’ ‘’Neki možda ne žive na lijepom mjestu ili su siromašni.’’ ‘’Neki nemaju mogućnosti za život kao što je naš, za školu ili hranu.’’ ‘’Rat!’’ ‘’Rat u Siriji!’’ ‘’Ja sam gledao/la!’’ ‘’Ja se bavim plivanjem!’’ ‘’Da!’’ ‘’Ne!’’	- individualni rad - dijalog - individualni rad -dijalog	- rad s ilustrativnim materijalima/vizu-alnim izvorima - istraživanje usmeno izlaganje	- Ilustrativni primjeri - powerpoint prezentacija

	Ako ne zna, ukratko im ispriča priču o plivačici kako bi mogli nastaviti razgovor. Studentica pokreće razgovor o iskustvima njihovih vršnjaka iz ratnog područja, straha, ljutnje i tuge koju oni osjećaju. ‘’Zbog čega vaši vršnjaci s tog područja mogu osjećati te emocije?’’ ‘’Mislite li da ih oni mogu prebroditi?’’ ‘’Kako Yusra gleda na svoje iskustvo – negativno ili pozitivno?’’ Povlačimo paralelu u razgovoru. ‘’Dakle, Yusra je pored svih negativnih situacija koje su je snašle izvukla pozitivan dojam i nadu za svoju budućnost.’’ ‘’To je ono čime ćemo se mi danas baviti u vašem glavnom zadatku; inspirirajte se vlastitim pričama i negativne emocije uravnotežite pozitivnima.’’ ‘’U paru ćete izrađivati mobil i zadatak je postići ravnotežu. Korisiti ćete radove koje smo izrađivali prošli put i dodatne materijale koje sam donjela.’’ Studentica dijeli materijal i daje dodatne upute za rad. Tijekom rada studentica obilazi učenike i ukoliko je potrebno, dijeli sugestije za rad.	Učenicipripovijedaju priču / slušaju priču o plivačici. Učenici dijele svoja mišljenja i vizije situacije u kojima se nalaze njihovi vršnjaci u ratom zahvaćenom području, njihovih emocija i viđenja vlastite situacije. Raspravljaju o tome kako je plivačica izvukla pozitivan pogled na svoju situaciju. Učenici prate nastavu. Učenici slušaju upute koje studentica zadaje za glavni zadatak. Učenici se dijele u parove i započinju s radom. Učenici rade. Učenici završavaju s glavnim zadatkom.	-dijalog -rad u paru		
2.2. Analiza likovno-umjetničkog djela i fotografija	Studentica i učenici okupljaju se oko radova i komentiraju ih. "Ponovimo, što je ravnoteža?" "Na koje sve načine ste postizali ravnotežu?" "Koji radovi su simetrični, a koji ne?"	"Ravnoteža je ujednačen odnos lijeve i desne strane."		- rad s ilustrativnim materijalima/vizu-alnim izvorima - razgovor	

	"Kako smo nazvali ovakvu vrstu radova i koja je njihova osobina?" "Na koji ste način posložili radove koji prikazuju negativne i pozitivne emocije? Jeste li ih izmiješali u izradi mobila ili ste ih jasno odvojili i zašto?" "Kako vam je bilo na ovaj način izraziti emocije? Postići ravnotežu?" "Je li to moguće i sa stvarnim emocijama? Na koji način?" "Je li to lako?" "Tako je, uvijek se treba truditi sagledati pozitivne aspekte naizgled negativne siutacije. U redu je biti ljut, tužan ili uplašen, uvijek si treba dati vremena da prihvatimo događaj koji je to izazvao u nama, ali se istovremeno trebamo pitati zašto se tako osjećamo i kako si možemo pomoći. A to je trening, i za to treba vremena. Negativne emocije nas često drže dulje od pozitivnih, ali nemojte zaboraviti da svatko sam sebi stvara sreću, to je jedna od odluka koju sami donosimo. Ima li netko iskustvo u kojem je odlučio da se ne želi osjećati loše?" Studentica potiče razgovor. Na kraju analize radova, studentica daje upute da učenici pospreme svoja radna mjesta i pozdravlja ih.	Učenici odgovaraju na pitanja, pokazuju radove i objašnjavaju ih. "Mobili!" "Dinamični su!" Učenici objašnjavaju kojim su principom slagali emocije i zašto. "Super!" "Lijepo!" "Je!" "Uvijek se trebamo potruditi vidjeti i pozitivnu stranu nečeg negativnog!" "Nije, kad nas jako drže negativne emocije onda nam je teško oraspoložiti se, ali treba se truditi." Učenici slušaju. Učenici dijele svoja vlastita iskustva.	-dijalog	- usmeno izlaganje	

IV. PLAN PLOČE

RAVNOTEŽA

Ključni pojmovi: ravnoteža, simetrija, asimetrija, dinamičnost, statičnost

PRIPREMA ZA NASTAVNI SAT RITAM I RAVNOTEŽA U KOMPOZICIJI:

I. CILJ I SHODI UČENJA U NASTAVNOJ JEDINICI (znanja, vještine i stavovi)

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata:

Odgojno-obrazovni cilj nastavnog sata je upoznati učenike saravnotežom i ritmom u kompoziciji.

Cilj je da učenici vizualno prikažu pozitivnu emociju te nauče prepoznavati pozitivan aspekt situacija i događaja.

ISHODI UČENJA (postignuća učenika/kompetencije/znanje, vještine vrijednosti i stavovi)

Učenik će biti sposoban uočiti ravnotežu i sklad na vlastitom radu i umjetničkim djelima.

Učenik će biti sposoban vizualizirati prikaz pozitivne emocije.

Učenik će biti sposoban uočiti ritam, sklad i ravnotežu u kompoziciji prikazanih primjera pomoću boje i oblika.

II. DIDAKTIČKO-METODIČKI PODACI O NASTAVNOJ JEDINICI

Etape nastavnog sata :	1.Šire istraživanje - 5 min. 2. Fokusirano istraživanje - 10 min. 3. Ponavljanje - 5 min. 4. Realizacija ideje, npr. praktični rad učenika/ individualno i poticaj/učitelj - 55 min. 5. Analiza i vrednovanje ostvarenih likovnih radova - 15 min.
Likovno područje:	Plošno oblikovanje / 2D
Nastavna tema:	Ritam i ravnoteža u kompoziciji
Ključni pojmovi:	sklad, znak, značenje, čitljivost vizualne poruke, grafički dizajn.
Likovni elementi:	Crta (linija), boja, ploha
Elementi gradnje likovne sintakse:	Ravnoteža, ritam, jedinstvo,
Likovni motiv:	Dizajniranje čestitke s prikazom pozitivne emocije
Likovni problem:	Koristeći ritam i ravnotežu u kompoziciji dizajnirati čestitku s prikazom pozitivne emocije

Likovno tehnička sredstva:	Papir, flomasteri
Likovno-umjetnička djela vezana uz nastavnu jedinicu:	Pierre de Coubertin, "Olimpijske igre" Donal McLaughlin, "Ujedinjeni narodi" Nepoznati autor, Evangelijar iz Kellsa Wes Wilson, "Monophonics poster" Wes Wilson, "Quicksilver poster"
Oblici rada:	sociološki oblik rada: frontalni, individualni psihološki oblik rada: zamišljanjem
Metode rada:	Vođeni razgovor, diskusija, analitičko promatranje
Mediji *(nastavna sredstva i pomagala)***:**	Power point prezentacija, ljepenka, papir
Korelacija:	***Informatika*** Uporaba vizualnog HTML uređivača za izradu osobne web stranice Ključni pojmovi: planiranje strukture stranice, upravljanje strukturom, izrada i objava stranice. Obrazovna postignuća: uobličiti strukturu stranice.
Međupredmetna tema	Osobni i socijalni razvoj
Literatura:	**a) Za učenike** *(udžbenici, priručnici i drugi izvori znanja):* Miroslav Huzjak, Ivana Rupić; Moje boje, Školska knjiga, Zagreb
	b) Za nastavnika *(stručno-znanstvena, metodička, pedagoška, psihološka):* 1. Emil Robert Tanay; Valovi boja 7: priručnik za učitelje, Školska knjiga, Zagreb 2. Nastavni plan i program za osnovnu školu, Zagreb, 2006.

III. RAZRADA NASTAVNOG SATA («SCENARIJ»)

(Detaljna razrada sata – «scenarij» nastavnog procesa. Ovdje se detaljno razrađuje sat onako kako će se izvesti: pritom se *ne* prepričava sadržaj, već naznačuju načini učenja i poučavanja. Treba odrediti ne samo što će raditi nastavnik, već i što će raditi učenici: nastavnik osmišljava, oblikuje, priprema i

ETAPE NASTAVNOG SATA	UČITELJ	UČENIK	OBLICI RADA	METODE RADA	NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA
1. UVODNI DIO 2 MIN **1.1. Priprema**	Studentica pozdravlja učenike i predstavlja se. ‘’Dobro jutro svima. Ja sam Tea Pranjić, studentica Akademije Likovnih Umjetnosti i danas ću vam držati sat Likovne kulture.’’ ‘’Kako ste?’’ ‘’Danas ćemo naučiti nešto novo!’’ Ponavljamo gradivo koje smo obrađivali prošli put: ‘’Što je ravnoteža?’’ ‘’Tako je, bravo! Dakle ravnoteža je ujednačen, uravnotežen odnos obje strane skulpture ili nekog prikaza.’’ ‘’Na koje načine ste postizali ravnotežu u svojim djelima s prošlog sata?’’ ‘’Odlično! Dakle, rasporedom ploha u kompoziciji ste postizali ravnotežu mobila.’’ ‘’Idemo sada riješiti jedan zadatak. Molim redara da mi pomogne podijeliti materijal.’’ Zajedno s redarom studentica dijeli papire sa zadatkom. ‘’Vaš je zadatak nacrtati oblik kako bi postigli ravnotežu. Možete početi.’’ ‘’Jeste li gotovi? Podignite papire kako bi svi vidjeli rješenja!’’ Zajedno s učenicima, studentica pregledava i komentira rješenja zadatka. ‘’Koje ste oblike koristili?’’ ‘’Gdje ste ih smjestili u format?’’	Učenici se raspoređuju na svoja mjesta u razredu. Odgovaraju na postavljena pitanja i pripremaju se za sat. "Dobro smo, malo smo umorni…" "Ravoteža je kad su obje strane podjednake!" "Slagali smo kvadratiće i kuglice od vate na određena mjesta da bi mobil bio u ravnoteži!" Redar pomaže podijeliti materijal za zadatak. Učenici rješavaju zadatak. Učenici pokazuju svoja rješenja ostatku razreda. Učenici objašnjavaju koji su oblik i gdje u formatu smjestili kako bi postigli ravnotežu; "Ja sam dodala još jedan krug na drugu stranu!" "Ja sam stavio kvadrat umjesto kruga!" "Ja sam stavila male kružiće!"	- individualni rad -dijalog	-razgovor, performativna komunikacija	- powerpoint prezentacija - ploča, računalo, LCD projektor

	‘’Odlično! Pogledajmo sada sljedeće primjere.’’				
1.2 Šire istraživanje	Studentica prikazuje logotip Olimpijskih igara. ‘’Prepoznajete li ovaj prikaz?’’ ‘’Tko ga može opisati?’’ ‘’Bravo! A zna li netko zašto su odabrane baš ove boje olimpijskih krugova?’’ ‘’Ove boje u različitim kombinacijama predstavljaju boje zastava svih zemalja koje sudjeluju na Olimpijskim igrama.’’ ‘’Ranije smo rekli kako je to znak koji predstavlja Olimpijske igre. Zna li netko kako se još nazivaju takvi znakovi koji predstavljaju neku organizaciju ili neki brand?’’ ‘’Bravo! Dakle ponovimo, logotip je grafički znak neke organizacije koji predstavlja glavne osobine te organizacije.’’ ‘’A pogledajmo veličinu krugova, oni su...?’’ ‘’Tako je, bravo! I pogledajmo njihov razmještaj, jesu li oni nepravilno ili pravilno posloženi?’’ ‘’Tako je, bravo! Dakle možemo reći da su oni usklađeni. Kako bi svojim riječima opisali sklad?’’ ‘’Dakle, sklad bi bilo dovođenje u ravnotežu, balans boja, oblika i veličina. Zapišite u bilježnicu i molim da netko pojam zapiše na ploču.’’ Na prezentaciji se pojavljuje definicija sklada. ‘’Pogledajmo i ovaj idući primjer – zna li netko što predstavlja ovaj logotip?’’ Studentica prikazuje logotip UN-a. ‘’Tako je, ovo je logotip Ujedinjenih naroda. Od kojih se on elemenata sastoji?’’ ‘’Tako je, vidimo Zemlju prikazanu sa sjevernim polom u središtu okruženu s dvije	"Da!" "To je znak Olimpijskih igara!" "Ja ću! Znači, sastavljen je od pet krugova ili prstena koji su isprepleteni i u različitim su bojama, tu je plavi, zeleni, crni, žuti i crveni!" "Ne znamo!" "Ma da!" "Logo!" "Logotip!" "Svi su jednaki!" "Pravilno!" "Sklad je podjednakost elemenata!" "Sklad bi bio kada je sve otprilike slično!" Učenici zapisuju u bilježnicu. Učenik/ca zapisuje pojam na ploču. "Ujedinjeni narodi!" "Nemam pojma." "Prikazana je Zemlja i oko nje su grančice."	- individualni rad -dijalog - individualni rad -dijalog	- razgovor, performativna komunikacija - razgovor, performativna komunikacija	- powerpoint prezentacija - Ilustriativni primjeri ploča, računalo, LCD projektor - powerpoint prezentacija - Ilustriativni primjeri ploča, računalo, LCD projektor

	maslinove grančice. Maslinove grančice predstavljaju što?'' ‘’Tako je, maslinove grančice znak su mira. A što bi onda znak sam po sebi bio?'' ‘’Tako je, znak je nositelj poruke. On može biti verbalni ili vizualni. Zapišite i tu definiciju u bolježnicu i neka pojam netko zapiše na ploču.'' ‘’Znate li možda vi neki znak?'' ‘’Tako je, bravo! Vratimo se sada na logotip Ujedinjenih Naroda. Kada znamo što predstavljaju maslinove grančice i vidimo prikaz svijeta, na osnovi toga možemo iščitati vizualnu poruku. Koja bi to vizualna poruka bila?'' ‘’Odlično! A kako nazivamo ljude koji se bave dizajniranjem?'' ‘’Koji sve dizajneri postoje? Kako nazivamo one koji dizajniraju odjeću ili one koji dizajniraju predmete?'' ‘’A znate li kako se zovu dizajneri koji dizajniraju logotipe ili na primjer reklame i tiskovine?'' ‘’Odlično! A što osim logotipa grafički dizajneri još mogu dizajnirati?'' ‘’Tako je, bravo! Dakle grafički dizajneri oblikuju plakate, logotipe, kalendare, naljepnice, omote knjiga i bilježnica...'' ‘’Kako bi objasnili što bi onda to bio grafički dizajn? Objasnite mi svojim riječima.'' ‘’Odlično! Dakle grafički dizajn je vrsta primijenjene umjetnosti (tako nazivamo umjetnost koja ima primjenu u svakodnevnom životu) i bavi se oblikovanjem vizualnih komunikcija. Studentica zatim prikazuje primjere Evangelijara iz Kellsa te postere Wesa Wilsona kao primjere na kojima ponavljaju ključne pojmove I promatraju ritam i sklad boja i oblika.	"Mir!" "Znak mira!" "Znak je simbol za nešto, on ima neku poruku!" Učenici zapisuju definiciju u bilježnicu i učenik/ca zapisuje pojam na ploču. "Prometni znakovi!" "Semafori!" "Da cijeli svijet bude u miru!" "Dizajneri!" "Postoje modni dizajneri, oni dizajniraju odjeću, i industrijski dizajneri koji dizajniraju predmete!" "To su grafički dizajneri!" "Posteri i plakati!" "Časopisi?" Učenici slušaju i sami nabrajaju primjere. "Grafički dizajn bi bio kada osoba dizajnira prikaz koji nešto predstavlja!" Učenici zapisuju definiciju grafičkog dizajna u bilježnicu i učenik/ca zapisuje pojam na ploču.	- individualni rad -dijalog		

	‘’Pogledajmo ovaj primjer.’’ Studentica prikazuje Evangelijar iz Kellsa ‘’Od kojih se oblika sastoji kompozicija i kako su oni složeni?’’ ‘’Odlično! A kakve su boje, upada li neka u oči ili su usklađene?’’ ‘’Dakle ovdje vidimo jedan pravilan raspored oblika te sklad i boja i oblika, je li tako?’’ ‘’A pogledajmo sada ove primjere’’ studentica pokazuje primjere postera Wesa Wilsona. ‘’Na koji je način na ovim radovima postignut ritam? Kakvi su oblici I boje?’’ ‘’A kad pogledamo te oblike koje on ponavlja u svojim posterima, možemo li reći da na neki način oblikuje uzorak?’’ ‘’To je I naša glavna tema u zadatku – postizanje ritma I ravnoteže korištenjem boje I oblika, gotovo pa uzoraka. Pogledajmo sva tri primjera I usporedimo ih.’’ Studentica prikazuje sve primjere na projekciji. ‘’Kakav dojam ostavljaju primjeri? Kakva je atmosfera na njima?’’ ‘’Zbog čega?’’ ‘’Raspored elemenata?’’ Studentica I učenici uspoređuju I komentiraju primjere.	"Kompozicija se sastoji od osam krugova, četiri su u sredini jedan iznad drugog u nizu a sa svake strane se nalaze po još dva i oni su povezani ovim trakama a sve skupa je ispunjeno nekakvim sitnim uzorkom." "Sve su boje usklađene, sve su tople i vidimo malo zelene ali je jako tamna i ne upada u oči!" "Da, tako je!" "Oblici su jednaki ali boje su drugačije, to jest ima nekoliko boja koje se izmjenjuju u tim oblicima!" "Pa zapravo da! U pozadini se nalazi taj uzorak a preko nje je glavni oblik." "Ovaj lijevi je elegantan, a posteri su veseli i živi!" "Zbog boja i rasporeda, prvi ima skoro pa strog raspored, uredan je, a ova druga dva imaju življe i naglašenije boje koje nisu nužno usklađene i zbog toga djeluje živo!"			
1. <u>FOKUSIRANO ISTRAŽIVANJE Glavni dio – početak</u>	‘’Ponovimo, što sve grafički dizajneri dizajniraju?’’ ‘’Tako je! Dizajniraju i predmete koje najčešće kao dodatak stavljamo uz na primjer rođendanski poklon ili kada nekome čestitamo nešto…?’’ ‘’Bravo! Sjećate li se kojom smo se temom bavili na zadnja dva sata?’’	‘’Dizajniraju kalendare i postere!’’ ‘’Plakate!’’ ‘’Bilježnice!’’ ‘’Časopise!’’ ‘’Logotipe!’’ ‘’Naljepnice!’’ ‘’Čestitke!’’ ‘’Radili smo emocije!’’ ‘’Pozitivne i negativne emocije!’’	- individualni rad - dijalog	- razgovor - rad s ilustrativnim materijalima/vizu-alnim izvorima - istraživanje usmeno izlaganje	- powerpoint prezentacija - dodatne fotografije - Ilustrativni primjeri

	‘’A kako je izgledao vaš zadatak s prošlog sata? Što smo sve radili?’’ ‘’Bravo! Danas ćemo se, za razliku od prošlog puta, fokusirati samo na pozitivne emocije. Prije nego što počnemo, iz ove vrećice ćete izvući pozitivnu emociju koju ćete prikazivati. Ali, danas ćete biti u ulozi grafičkog dizajnera koji dizajnira čestitku odnosno karticu s pozitivnim željama. Ništa nećete pisati, već ćete osmisliti kompoziciju koja sadržava sve pojmove koje smo prethodno naučili.’’ ‘’Dakle, možete osmisliti znak za tu emociju i smjestiti ga u samu kompoziciju, no od vas se očekuje postizanje ritma I ravnoteže oblika I boja u samoj kompoziciji, kao ona koju smo primijetili na primjerima.’’ Studentica dijeli materijal I prikazuje upute za zadatak na projekciji. ‘’Također, želim da prije rada zamislite kojoj bi osobi I zašto poklonili takvu kartu, odnosno čestitku. Korisiti ćete flomastere.’’ Možete početi s radom. Studentica tijekom rada obilazi učenike I pomaže im u nedoumicama u radu. Po završetku rada, studentica okuplja učenike s njihovim radovima u središtu učionice kako bi započeli analizu.	‘’Prvo smo zapisali neki događaj koji je u nama potaknuo negativnu emociju a onda smo izrađivali mobil na kojem smo prikazali ravnotežu pozitivnih i negativnih emocija!’’ Učenici slušaju upute za zadatak. Učenici slušaju upute za zadatak i dijele materijal. Učenici započinju s radom. Učenici rade. Učenici se okupljaju u središtu učionice sa svojim radovima.	- individualni rad -dijalog		- powerpoint prezentacija

2.2. Analiza likovno-umjetničkog djela i fotografija	Studentica i učenici okupljaju se u sredini učionice i komentiraju radove. "Tko želi pokazati svoj rad?" "Za koga si radio/la čestitku?" "Koju emociju predstavlja ta čestitka?" Zatim studentica postavlja pitanja ostalim učenicima: "Na koji način je postignut ritam?" "Koji se elementi ponavljaju?" "Jesu li boje usklađene?" "Koje bi radove vi izdvojili kao dobre primjere i zašto?" "Da li vam se više svidjelo prikazivati negativne ili pozitivne emocije?" "Koje emocije volite da prevladavaju, pozitivne ili negativne?" "Kako možemo istaknuti pozitivne emocije svaki dan?" "Odlično! A sada ću vas zamoliti da sjednete na svoja mjesta i riješite jednu kratku anketu." Studentica dijeli anketu učenicima. Po završetku sata, skuplja ankete i učenicima daje upute da pospreme svoja radna mjesta.	"Ja!" "Ja bih!" Nekoliko učenika pokazuje svoje radove. "Za svoju mamu!" "Predstavlja zadovoljstvo!" "Predstavlja sreću!" "Ona je naizmjenice slagala boje!" "On je ponavljao nekoliko oblika!" "Ovdje se ponavljaju krugovi!" "Ovdje trokutići!" "Ovdje se ništa ne ponavlja!" "Na ovom radu jesu!" "I tu!" "Ovdje nisu!" "Meni je ovaj odličan!" "Meni se ovaj baš sviđa jer su boje super usklađene!" "Meni je moj najbolji!" "Pozitivne!" "Meni pozitivne!" "Negativne su bile teže!" "Pozitivne!" "Pozitivne!" "Treba se fokusirati na male stvari koje nas čine sretnima." "A i kada se dogodi nešto loše, uvijek trebamo naučiti nešto iz toga, već je to samo po sebi pozitivno!" Učenici sjedaju na mjesta i rješavaju anketu. Učenici spremaju radna mjesta.	-dijalog	- rad s ilustrativnim materijalima/vizu-alnim izvorima - razgovor - usmeno izlaganje	

IV. PLAN PLOČE

RITAM I RAVNOTEŽA U KOMPOZICIJI

Ključni pojmovi: sklad, znak, značenje, čitljivost vizualne poruke, grafički dizajn

UPITNIK

Označi znakom '**X**' polje koje smatraš najbližim svojim osobnim stavovima.

	Nimalo se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
1. Volim se likovno izražavati na predmetu Likovna Kultura.					
2. Otvoreno komuniciram o svojim emocijama s najbližim osobama (obitelj, najbolji prijatelji).					
3. Često dijelim svoje emocije s kolegama u razredu.					
4. Verbalno lako izražavam svoje emocije.					
5. Svidjela mi se tema emocija na predmetu Likovna Kultura.					
6. Svidjelo mi se izražavati emocije kroz svoje radove na predmetu Likovna Kultura.					
7. Sviđa mi se što mogu izraziti svoje emocije, a da to nije na glas.					
8. Vizualno izražavanje emocija smatram sigurnijim od verbalnog.					
9. Vizualno izražavanje emocija smatram lakšim od verbalnog.					
10. Volim izražavati svoje emocije.					
11. Često izražavam svoje emocije.					
12. Trebali bi češće imati ovakve teme u nastavi.					
13. Kroz ovu temu sam bolje upoznao/la svoje emocije.					